

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

Bc. Věra Vozarová

Profesionální pěstouni

Olomouc 2014

vedoucí práce: doc. PhDr. Jitka Skopalová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem použila jen uvedené prameny a literatury.

V Olomouci dne:

Děkuji doc. PhDr. Jitce Skopalové, Ph.D. za její podněty a cenné rady, které mi při vedení diplomové práce poskytovala a které jsem při psaní s vděčností použila.

Obsah

Obsah.....	3
Úvod.....	5
1 Vymezení základních pojmů.....	8
1.1 Rodina	8
1.2 Náhradní péče.....	10
2 Význam a vlastnosti rodiny.....	13
2.1 Význam rodiny.....	13
2.2 Vlastnosti rodiny	14
3 Náhradní rodinná péče.....	16
3.1 Formy náhradní rodinné péče.....	16
4 Profesionalizace pěstounské péče	22
4.1 Novelizace v pěstounství.....	22
4.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	23
4.3 Profesionální pěstouni — odměna, příspěvky, služby	24
4.4 Profesionální pěstouni — důchodové pojištění.....	27
5 Porovnání systému pěstounské péče	29
5.1 Rakouský model.....	29
5.2 Britský model	29
5.3 Španělský model.....	31
6 Specifika pěstounské péče.....	33
6.1 Motivace.....	33
6.2 Otázka rodičovské identity.....	34
6.3 Minulost dítěte.....	35
6.4 Sdělení dítěti pravdu o minulosti.....	36
6.5 Původní rodina a kontakt s ní.....	37

7 Proces zprostředkování pěstounství a zájem o profesi.....	39
7.1 Proces zprostředkování.....	39
7.2 Zájem o profesi pěstouna	40
EMPIRICKÁ ČÁST.....	42
8 Úvod do šetření	42
9 Popis výzkumného souboru.....	45
10 Interpretace šetřených dat.....	48
10.1 Klady a zápory profesionální pěstounské péče	48
10.2 Zájem o profesionální péči z pohledu pěstouna	49
10.3 Motivace pěstouna.....	50
10.4 Současný systém odměn, úhrad a pomoc pro pěstouny	51
10.5 Reakce okolí na profesionální pěstouny.....	52
10.6 Minulost dítěte.....	53
10.7 Biologická rodina	54
10.8 Dostupnost informací pro pěstouny v NRP.....	55
11 Shrnutí šetření.....	57
DISKUZE.....	59
ZÁVĚR.....	61
Seznam literatury.....	63
Seznam internetových zdrojů	65
Seznam zkratk.....	66
Seznam příloh.....	67

Úvod

Téma náhradní rodinné péče - pěstounství, je dle mého názoru aktuální téma v souvislosti se změnami v naší společnosti, které přetváří dosavadní systém ústavní péče jakožto vychovatele do primární výchovy dětí v rodině.

Česká republika (dále ČR) čelí mezinárodní kritice za systém péče o ohrožené děti. Výbor OSN pro práva dítěte vyzval ČR k vytvoření strategie pro snížení počtu dětí žijících v ústavní péči. Zároveň výbor doporučil rozvoj komunitních služeb rodinného typu a pěstounské péče, a to za účelem **vylovení umístování dětí do ústavů**.¹

Stále ještě existují děti, které nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve své vlastní biologické rodině, dále jsou zde děti, kterým tuto základní potřebu zajišťuje pomoc a sanace ze strany odborníků. Avšak osamocená pomoc odborníků není schopna funkci biologické rodiny stabilizovat. V případech, kdy biologická rodina zcela selže, musí být zastoupena náhradní rodinnou výchovou.

Důvodem, proč jsem si zvolila tuto problematiku, je snaha o hlubší poznání a odkrytí citlivé oblasti – péče a výchova „cizího dítěte“ v rodině. Tato oblast je, dle mého úsudku, v naší společnosti opomíjená a ne zcela poznána.

V roce 2013 došlo k výrazné změně nejen v oblasti sociálně právní ochrany dítěte, ale v celé NRP. Došlo k tzv. **profesionalizaci pěstounské péče**.

Co si můžeme pod pojmem profesionální pěstouni představit, jaký je smysl jejich práce a bude zájem o profesi pěstouna takový, jak naši zákonodárci předpokládají?

Hlavním cílem diplomové práce je analyzovat změny v pěstounské péči na území ČR a dílčím cílem je shrnout dostupné informace o pěstounské péči spolu s názory a zkušenostmi současných pěstounů. Na základě získaných poznatků jsem vytvořila práci o profesionální pěstounské péči. Pěstounská péče se tedy může stát nejen smyslem života, ale i druhem prospěšné práce, nejen pro altruistické jedince.

V souladu s cílem jsem si diplomovou práci rozdělila do jedenácti kapitol. V první kapitole **teoretické** části nejdříve definuji **základní pojmy** v dané problematice. Za „základní kámen“ práce považuji kapitolu druhou - **rodina a její význam pro člověka**, dále vysvětluji **formy náhradní rodinné péče**, které existují v ČR a jejich legislativní rámec. V kapitole čtvrté objasňuji **současnou pěstounskou péči v ČR**, její profesionalizaci a např. systém náhrad. Následující oddíl práce ukazuje aspekty pěstounské péče **v dalších zemích**. V šesté kapitole vybírám určitá specifika pěstounské péče, které

¹ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, *MPSV: Rodina* [online]. [cit. 14. 09. 2013]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/11861>

umožňují náhled na složitost rozhodnutí stát se pěstounem. V poslední kapitole teoretické části práce popisují **proces zprostředkování pěstounské péče** a též první znaky **zájmu o profesi pěstouna**.

Druhá část – **empirická**, kapitola osmá je zaměřena na **šetření** a zde uvádím **cíle** šetření, výzkumné otázky, použité metody výzkumu, dále průběh šetření. Navazující oddíl charakterizuje **výzkumný vzorek**. V desáté části práce jsou unikátní zkušenosti a názory konkrétních pěstounů, které zde **interpretuji**. Poslední jedenáctou kapitolu tvoří **shrnutí šetření**.

Přestože stále vzniká řada nových publikací k tématu pěstounské péče, je třeba pěstounství, které je zároveň lidským posláním, co nejlépe ilustrovat, objasnit, interpretovat, pro jeho smysl: více dětí vyrůstajících v rodině. A méně dětí v institucích typu dětských domovů.

„Člověk je na této planetě zajisté neúspěšnějším živočišným druhem. Příroda ho stvořila nedokonalým, ale několikrát ho pojistila. Když selže vlastní rodičovství, nenechá lidské potomstvo na holičkách, nýbrž pojistí je rodičovstvím novým, stejně biopsychickým jako to vlastní, stejně přírodním a přirozeným, stejně pravým — ba pravějším, neboť pomáhajícím a vpravdě záchranným.“²

Prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc.

² MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002, s. 103.

1 Vymezení základních pojmů

V této kapitole objasňuji klíčové pojmy z oblasti rodiny a náhradní péče.

1.1 Rodina

Rodina je bezesporu nejstarší lidskou společenskou jednotkou, společenským seskupením. Různá pojetí rodiny se nabízí např. ve slovníku sociální práce, kdy Matoušek nabízí dva typy dělení. **Užší pojetí rodiny** je zde ilustrováno, jako tradiční seskupení lidí, které je spojeno pokrevními pouty příbuzenství nebo právními svazky (sňatek, adopce).

V dalším **širším pojetí rodiny** (převážně v USA a v některých státech EU), se rodina deklaruje na základě vzájemné náklonnosti anebo sdílení společné domácnosti. Matoušek zmiňuje také změny v rodině, které nastávají v průběhu lidského života. Rodinou **orientační** označuje tu, ve které se člověk narodí, do rodiny **prokreační** patříme až po sňatku nebo po narození potomka, v rodině **rozšířené** na rozdíl od **nukleární** žije větší počet generací ve společné domácnosti (více než dvě).³

Naproti tomu Mareš, Průcha, Walterová v Pedagogickém slovníku zdůrazňují rodinu jako společenskou instituci, která plní své **socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční** a další **funkce** a zároveň vytváří určité emocionální klima, formující uvnitř rodiny vztahy, hodnoty, postoje a základy životního stylu.⁴

Rodina má v každém případě nezastupitelné místo ve společnosti a její význam pro výchovu dětí je velmi významný. Z tohoto důvodu se k ní blíže vrátím ve druhé kapitole.

K funkční rodině patří beze sporu její důležitá součást a tou je rodičovská odpovědnost.

Rodičovská odpovědnost

Definici rodičovské odpovědnosti, přesněji řečeno její obsah, delimituje přímo zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, část druhá, §31-40. Zde je rodičovská odpovědnost vymezena souhrnem práv a povinností, mimo jiné těmito:⁵

- Péči o nezletilé dítě (o jeho zdraví, tělesný, citový, duševní, rozumový a mravní vývoj).
- Zastupování nezletilého dítěte a správu jeho jmění.

³ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008, s. 177.

⁴ PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009, s. 248.

⁵ SBÍRKA ZÁKONŮ. INFO, *Zákon o rodině* [online]. [cit. 25. 09. 2013]. Dostupné z: <http://www.sbirkazakonu.info/zakon-o-rodine/>

Pro uvedené platí, že rodiče jsou povinni důsledně chránit zájmy dítěte.

- Rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče.
- Na výchově dítěte se podílí přítel i manžel, který není rodičem dítěte, za předpokladu, že s ním žije ve společné domácnosti.
- Rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům.
- Nemůže-li dítě zastoupit žádný z rodičů, ustanoví soud opatrovníka, který bude dítě v řízení nebo při určitém právním úkonu zastupovat. Tímto opatrovníkem zpravidla ustanoví orgán vykonávající sociálně-právní ochranu dětí.

Pokud rodiče neplní svá práva a povinnosti, nebo je vážným způsobem porušují a tím ohrožují duševní nebo jiný vývoj dítěte, může dojít až k sanaci rodiny.

Sanace rodiny

Základním principem sanace rodiny je pomoc dítěti prostřednictvím pomoci jeho rodině. Cílem sanace rodiny je předcházet, zmírnit nebo také eliminovat příčiny ohrožení dítěte a poskytnout rodičům i dítěti **pomoc a podporu k zachování celé rodiny**. Konkrétně se jedná o činnosti směřující k odvrácení možnosti odebrání dítěte mimo rodinu, nebo k realizaci kontaktů dítěte s rodinou v průběhu jeho umístění a snaha o navrácení do upravené původní rodiny. Nedílnou součástí je podpora udržitelnosti kvalitativních změn v původní rodině po návratu dítěte. Sanace rodiny je prováděná činností sociálně-právní ochrany dětí.⁶

Sociálně-právní ochrana dětí

Ochrana práv dítěte se zaměřuje na zdravý vývoj, řádnou výchovu a ochranu oprávněných zájmů včetně zájmu na funkční rodině. Sociálně-právní ochrana dítěte se zaměřuje zejména na děti, jejichž rodiče nebo vychovatelé nemohou či nechtějí plnit výchovné povinnosti, na děti které utíkají z domova nebo na děti, na kterých byl spáchán trestný čin. Ochrana se poskytuje dítěti, které má v ČR trvalý pobyt, nebo je v návrhu na udělení azylu. Týká se ale také dětí pobývajících na území ČR, které se zde ocitly bez jakékoli péče.⁷ Tento termín: sociálně právní ochrana dítěte má opět původ v zákoně, a to

⁶SANACE RODINY. CZ, *Sanace rodiny* [online]. [cit. 25. 09. 2013]. Dostupné z: <http://www.sanacerodiny.cz/>

⁷MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008, s. 194.

v zákoně č. 359/1999 Sb., kde ochranu dítěti v nouzi zajišťují orgány sociálně-právní ochrany dětí (dále OSPOD), jimiž jsou mimo jiné:⁸

- krajské úřady,
- obecní úřady obcí s rozšířenou působností,
- ministerstvo, komise, Úřad práce ČR, obce a kraje v samostatné působnosti,
- další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny, tzv. „pověřené osoby“ (př. pěstoun, poručník).

Zmíněné orgány (pověřené osoby) působící v oblasti na ochranu dítěte spadají již do zóny náhradní výchovné péče.

1.2 Náhradní péče

Ve druhé subkapitole popisují náhradní péči v ČR pro děti a pojmy s ní spojené.

Náhradní výchovná péče

V ČR se tímto termínem označují všechny **formy náhrady rodiny** u dětí bez vlastního funkčního rodinného zázemí. Obecně lze na náhradní péči nahlížet jako na veškeré jiné dočasné i trvalé způsoby péče o dítě, než je výchova ve vlastní biologické rodině. Mezi náhradní výchovu patří náhradní rodinná péče a náhradní ústavní péče s důsledky vzniku psychické deprivace.

Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinnou péčí (dále NRP) můžeme charakterizovat jako péčí o děti v prostředí, které by se mělo co nejvíce podobat životu v přirozené rodině a tím dětem **nahradit jeho vlastní biologickou rodinu**. Mezi NRP lze zařadit: pečovatelské rodiny, osvojitelské rodiny, SOS vesničky, pěstouny, svěření do péče jiné fyzické osoby než rodičů (např. prarodičů).⁹

Náhradní ústavní péče

Mezi ústavní péčí je možno uvést: dětské domovy, diagnostické ústavy, ústavní služby, výchovné ústavy aj. V těchto ústavních zařízeních již existuje snaha o prosazení

⁸ OSPOD. CZ, *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. [cit. 25. 09. 2013].

Dostupné z: http://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/323cs_1.pdf&original=novela.pdf

⁹ ÚPLNĚ ZNĚNÍ. CZ, *Zákon 94/1963 Sb., o rodině* [online]. [cit. 25. 09. 2013]. Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/94-1963-sb-o-rodine/>

tzv. rodinného modelu péče (menší skupiny dětí, případně rozdílného věku). Ústavní péče však jako systém nikdy **nemůže nahradit přirozenou rodinu**, proto je nyní ve společnosti snaha o maximalizaci rozšíření náhradní rodinné péče. Obecně se uznává, že ústavní péče není pro dítě optimální právě z důvodu vzniku psychické deprivace.¹⁰

Psychická deprivace

Definice psychické deprivace existuje více od různých odborných autorů. Já jsem si vybrala Matějčkovu pojetí psychické deprivace, neboť se domnívám, že velmi zdařile popisuje daný stav. Proto zde uvádím citaci z jeho stejně jmenované knihy.

Matějček zpodobňuje psychickou deprivaci se strádáním: „*Podobně jako vznikají závažné poruchy z celkového nedostatku výživy, z karence bílkovin, vitamínů, kyslíku apod., mohou vznikat i závažné poruchy z nedostatku psychického — z nedostatku lásky, stimulace, sociálního styku, výchovy apod. V obou případech dochází k jistému celkovému nebo částečnému hladovění a následky — ať už je jejich mechanismus jakkoliv rozdílný — se projeví chřadnutím, oslabením, ochuzením organismu.*“¹¹

Strádání, oslabení, ochuzení mladého organismu v důsledku **nedostatečnosti pozitivních podnětů vede k celkovému opoždění vývoje dítěte**. Tento stav je velmi často spojován s vývojem dětí v ústavní péči. Proto se klade důraz na upřednostnění výchovy dětí v rodinném prostředí, jako nejlepší alternativa pro optimální rozvoj osobnosti. Výchova dítěte v pokud možno úplné rodině, přináší dítěti vyvážený rozvoj osobnosti s přihlédnutím k rodinným vzorcům chování. Žádný sebelepší model ústavní výchovy není schopen rodinu v její přirozené podobě nahradit.

Matějček k tématu uvádí: „*Vychovatelé v dětských domovech mají cestu k porozumění dítěti zřejmě nejobtížnější. Nemají k dítěti žádný genetický vztah, a pokud jde o vztah citový, je patrně jen velmi povrchní. Jsou profesionální vykonavateli výchovné péče.*“¹²

Psychická deprivace jak vyplývá z výše uvedeného, je bohužel důsledek nedostatku pozitivních podnětů v ústavní péči.

¹⁰ ÚPLNÉ ZNĚNÍ. CZ, *Zákon o rodině* [online]. [cit. 25. 09. 2013].

Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/94-1963-sb-o-rodine/>

¹¹ LANGMAJER, Josef a MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011, s. 25.

¹² MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999, s. 67.

V první kapitole jsem definovala **klíčové pojmy diplomové práce**, a to primární rodinou, popsala jsem její odpovědnost a také systém pomoci rodině. Zmínila jsem zde ty pojmy, které jsou dle mého názoru rozhodující a provázané právě s oblastí výchovy dítěte. Protože nejen závěr kapitoly demonstruje význam rodinné výchovy, v další kapitole přímo navážu na rodinu a popíšu zdravé vlastnosti rodiny a její význam pro dítě.

2 Význam a vlastnosti rodiny

Ve druhé kapitole se zaměřuji na význam rodiny a její „zdravé“ vlastnosti, které pozitivně ovlivňují každého člena uvnitř rodiny.

„Každá rodina žije svůj vlastní příběh, jehož specifčnost je dána osobností rodičů, jejich vzájemným vztahem i chápáním hodnoty vlastní rodiny, kterou spoluvytvářejí.“¹³

2.1 Význam rodiny

Aby lidské mládě přežilo, potřebuje mít „svoje“ lidi, kteří mu poskytnou ochranu a pomoc, ale těm „jeho“ lidem na něm však musí obrovsky záležet.¹⁴

Citový vztah dítěte k matce a k ostatním „jeho lidem“ je vztahem důvěry, bezpečí a jistoty. Matka a další lidé v blízkosti dítěte (nejbližší rodina) mu zprostředkovávají poznávání světa, a to světa věcného i společenského. Nedělají mu všechno to neznámé v jeho okolí hned známým, ale zbavují je nebezpečnosti — následkem toho vytváří to neznámé zajímavé a touhu po poznávání. To je zřejmě základní podmínka lidského učení a vývoje tzv. kognitivních schopností.¹⁵

Rodina, neboli „naši“ lidé, je jistě nesmírně důležitým společenstvím, které má pro člověka zásadní význam v případě, že tato rodina správně funguje.

Sobotková vymezuje zmíněné správné **rodinné fungování** ve čtyřech rozhodujících oblastech:¹⁶

- **osobní** fungování (spokojenost členů se svou pozicí v rodině),
- **manželské**, partnerské fungování (vzájemný soulad),
- **rodičovské** fungování (odpovědnost za výchovu v rodině),
- **socioekonomické** fungování (ekonomická úroveň, sociální začlenění rodiny).

Podle Možného lze význam rodiny také vidět v zajištění lidské reprodukce. Nebo jako právoplatný způsob v dané společnosti, jak mít a vychovávat děti. Člověk dozrává dlouho fyzicky i mentálně a k úspěšnému přežití mu pomáhá právě rodina, jako sociální instituce s jistým prvkem trvalosti a právě zmíněným „návodem na přežití“.¹⁷

*„Rodina dítě ovlivňuje **biologicky i sociálně**. Rodiče mají více či méně podobné dispozice jako děti a v závislosti na svých schopnostech je také určitým způsobem*

¹³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012, s. 19.

¹⁴ MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 2008, s. 9.

¹⁵ Tamtéž, s. 49.

¹⁶ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007, s. 44.

¹⁷ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Slon, 2006, s. 114.

*vychovávají. Nemohou je samozřejmě naučit něčemu, co sami nezvládají nebo neuznávají.*¹⁸

Významnost rodiny spočívá také ve zdravých vlastnostech rodiny, díky kterým je rodina silná a vytrvalá jednotka bojující s nepřízní osudu společnými silami.

2.2 Vlastnosti rodiny

Zdravé rodinné fungování pomáhají zajistit právě ty specifické vlastnosti rodiny, které umožňují přenést se přes strasti a osudovou nemilost. Pohromy, neštěstí, trápení mohou postihnout jen některého z členů rodiny, přesto však většinou tento běh života sdílí rodina jako celek.

Sobotková mezi vlastnostmi rodiny např. uvádí:¹⁹

- **Adaptabilitu.** Adaptabilita ve smyslu rozsahu flexibility a schopnosti rodinného systému měnit svou strukturu moci, role a pravidla vztahů v závislosti na vývojovém a podmínkovém stresu. Vývojovým stresem rozumíme přechody v cyklu rodiny (narození dítěte, puberta, prázdné rodinné hnízdo). Podmínkový stres vychází naproti tomu z nenadálé situace (vážné onemocnění, odchod některého člena).
- **Autonomii.** Autonomie se zde představuje jako symbol maximální možné nezávislosti bez omezování aktivit ostatních členů rodiny. Klade tedy důraz na individualitu a osobitost jednotlivých členů. Shrnutí: „Máme se rádi a respektujeme se navzájem“.
- **Kohezi.** Kohezi neboli soudržnost, představují ty síly, které drží pohromadě určitý vztah. Ve funkčních „zdravých“ rodinách je soudržnost vyvažovaná adekvátní osobní autonomií členů rodiny.
- **Rodinnou resilienci.** Tato rodinná odolnost má dle mého názoru nezastupitelné místo mezi pozitivními vlastnostmi rodiny. Popsat ji můžeme jako takovou vlastnost rodiny, která jí umožňuje udržet si zavedené vzorce fungování, i když je konfrontována s rizikovými faktory. Dalo by se také říci, že je to schopnost rodiny rychle se zotavit z krize nebo z přechodné události, která vyvolala změny v rodinném fungování. Schopnost vydržet tlak a udržet si

¹⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012, s. 18.

¹⁹ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007, s. 33—88.

objektivní pohled. Pojem resilience je širší než pojem odolnost či resistance vůči stresu. Zahrnuje potenciál pro růst a rozvoj osobnosti členů rodiny, pro změnu vztahů v rodině, pro přehodnocení priorit na žebříčku hodnot rodiny atd. Zároveň příslušníci rodiny mohou v době krize objevit nové schopnosti a možnosti.

V modelu rodinné resilience jsou popisovány dvě fáze — **adjustace a adaptace**. Adjustaci můžeme chápat jako bezprostřední reakci rodiny na vyšší nároky či stres. Má-li být **adjustační fáze** úspěšná, musí rodina dosáhnout rovnováhy mezi působícími tlaky a svými možnostmi. Pokud se rodině nepodaří vyvážit požadavky situace se svými schopnostmi a nároky, převáží nezdařená adjustace, která navodí stav rodinné krize. To je počátek **adaptační fáze**. V adaptační fázi se znovu vyhodnocují situace, hledají se nové zdroje, upravují se již vyzkoušené vzorce chování. V tomto případě se dá využít krize ku prospěchu věci, kdy se nahradí dosavadní již nevyhovující vzorce rodinného fungování novými a vhodnějšími. Tyto změny, zásahy, však musí být rozsáhlé a zásadní. Patří zde změny v rodinných pravidlech a hranicích, v rodinných rituálech, v cílech a hodnotách, v rodinné komunikaci.²⁰

Ve druhé kapitole poukazují na schopnost rodiny vyrovnat se s těžkostmi a obtížemi bez cizího zásahu. Fungující rodina je schopna používat i určité **opravné (léčivé) mechanismy**. Taková rodina představuje základ pro výchovu a je zcela jistě nepostradatelná pro zdravý psychický vývoj člověka, jakožto člena společnosti. Ale ne vždy lze fungující rodinné prostředí zajistit v biologické rodině dítěte.

Matějček o biologické rodině říká: „*Biologické rodičovství činí cestu psychologickému rodičovství snadnou, ale není jeho nezbytnou podmínkou. Jsou případy, kdy biologické rodičovství v psychologické nevyústí a kdy vlastní rodiče dítě opustí, nechtějí je, nedovedou je přijmout. Pak nastupují náhradní ne-biologičtí rodiče, jejichž psychický rodičovský potenciál je však nedotčen, ba spíše jim překypují — tedy rodiče adoptivní, pěstouni, matky v dětské vesničce atd.*“²¹

Jaká tedy existuje v české společnosti náhrada za fungující rodinu a jedná se o plnohodnotnou substituci?

V další kapitole se pokusím odpovědět, jaká rodinná náhrada se v ČR vyskytuje a jaká jsou její specifika.

²⁰ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007, s. 90—94.

²¹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 2008, s. 15.

3 Náhradní rodinná péče

Zaměřením na NRP chci zdůraznit současný směr v ČR, kdy je změnou zákona 359/1999 sb., vyvíjeno úsilí o upřednostnění NRP pro opuštěné děti oproti dosavadní **doznívající ústavní péči**, která sebou nese mnohá negativa např. v podobě již zmíněné psychické deprivace. Samozřejmě se vždy najdou děti, které nebude možné umístit v NRP z důvodu např. velkých zdravotních problémů, přesto je nyní snaha umístit co nejvíce dětí v co nejkratším čase **do péče v rodině**.

„Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (MPSV) v létě oznámilo, že je připraveno provést takové změny v systému péče o ohrožené děti, aby děti do tří let věku nebyly umísťovány do ústavní péče. Koncem listopadu se v Praze konala mezinárodní konference týkající se práv dětí do tří let, která myšlenku transformace systému péče o ohrožené děti plně podpořila.“²²

Bývalý ministr Drábek k tématu říká: Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále MPSV) koná potřebné legislativní kroky, aby bylo k 1. lednu 2014 stanoveno, že děti do tří let věku již není možno do ústavní péče dávat. Pro tyto děti je nezbytná výchova v rodině, případně v náhradním rodinném prostředí.²³

Díky situaci, kdy v ČR nastaly úpravy v oblasti NRP, především kvůli novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí, byly vydány nové publikace pro zájemce o NRP. Tyto brožury reflektují novou situaci v ČR a snaží se poskytnout co nejnovější poznatky v této oblasti. Např. nový „Průvodce náhradní rodinnou péčí“²⁴ poskytuje aktuální obraz nejen o formách NRP. Pro představu viz následující subkapitoly.

3.1 Formy náhradní rodinné péče

V povědomí části lidí zřejmě existují pouze dvě formy NRP, osvojení a pěstounská péče, proto bych ráda podala ucelenější přehled jednotlivých forem NRP. V následujících podkapitolách uvádím jednotlivé **formy a jejich znaky**. Z důvodu zaměření této práce na pěstounskou péči a pěstouny budu se této formě péče věnovat v poslední podkapitole detailněji s následnou návazností v diplomové práci.

²² MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, MPSV: *Rodina* [online]. [cit. 14. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/11861>

²³ Tamtéž, [cit. 14. 10. 2013].

²⁴ BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2013.

Svěření do péče jiné osoby než rodiče

Podle § 45 zákona o rodině, v momentě, kdy se o dítě z různých důvodů rodiče nestarají, první z formy NRP, která přichází v úvahu, je svěření do péče jiné osoby. Při výběru nejvhodnější osoby dá soud **zpravidla přednost příbuznému dítěti**, ale může to být kdokoliv jiný blízký, k němuž má dítě již vytvořený vztah. Dítě tedy zůstává v původní rodině, nebo u známých osob.²⁵

Tato forma je také vhodná, když existuje reálná možnost vrátit dítě do jeho původní rodiny.

Podmínky pro svěření dítěte do péče jiné osoby jsou:²⁶

- Svěření do péče jiné osoby než rodiče je v prioritním zájmu dítěte.
- Pověřená osoba se svěřením dítěte do své péče souhlasí.
- Tento jedinec musí poskytovat záruku zdárné výchovy dítěte.

Práva a povinnosti, proces svěření

Pečující osoba pečuje a vychovává dítě, které má svěřeno, práva a povinnosti vyplývající jsou stanoveny soudním rozhodnutím. Soud při svém rozhodování vždy vymezí lidem, kterým dítě do výchovy svěruje, **rozsah jejich práv a povinností vůči dítěti**.

Celý proces svěření jiné osobě než rodičům podléhá schválení soudu. Návrh na svěření do péče může podat člověk, který chce dítě do péče svěřit. Avšak soud může také řízení o svěření do péče zahájit i bez návrhu, například z podnětu obce s rozšířenou působností. Zde existuje podmínka, že jedinec, který péči poskytuje, musí se svěřením do své péče souhlasit. Dítě může být svěřeno také do společné výchovy manželů. Rozvodem manželství společná výchova manželů zaniká. Rozvodu manželství musí předcházet nová úprava práv a povinností manželů k dítěti. Zemře-li jeden z manželů, zůstává dítě ve výchově druhého manžela.²⁷

Adopce

Adopci (osvojení) můžeme nazvat nejvyšší formou NRP, kdy manželé nebo jednotlivci přijímají za své opuštěné dítě.

²⁵ÚPLNÉ ZNĚNÍ. CZ, *Zákon o rodině* [online]. [cit. 14. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/94-1963-sb-o-rodine/>

²⁶ STREDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, *Náhradní rodinná péče* [online]. [cit. 14. 10. 2013]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/nahradni_rodinna_pecel

²⁷ÚPLNÉ ZNĚNÍ. CZ, *Zákon o rodině* [online]. [cit. 14. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/94-1963-sb-o-rodine/>

Mezi osvojitelem a osvojeným dítětem vzniká **příbuzenský vztah** stejný jako mezi rodiči a dětmi. Osvojitelé získávají stejná práva a povinnosti, jako kdyby byli rodiče dítěte. Původní příbuzenská kontinuita mezi dítětem a jeho biologickou rodinou zaniká. Osvojitelé jsou **zapsáni do rodného listu dítěte**, čímž se vytváří oficiální podoba rodinného vztahu. Dítě také získává **příjmení nových rodičů**, což je důležitá „tečka“ potvrzení vztahu zejména pro okolí. Rovněž vznikají nové příbuzenské vazby (babičky, dědečci a jiné). Mezi osvojitelem a osvojencem musí být aspoň přiměřený věkový rozdíl, aby zaručil schopnost výchovy. Přihlíží se k tomu při projednávání osvojení u soudu, které probíhá nejdříve po 3. měsících kdy je dítě již v péči budoucích osvojitelů.²⁸

Osvojení rozlišujeme:²⁹

- osvojení, které je v mimořádných případech možné soudně zrušit;
- osvojení nezrušitelné — pro tento typ osvojení je stanovena minimální věková hranice osvojovaného dítěte jeden rok.

Opatrovník

Opatrovnictví není přímo institut NRP, je vymezeno v zákoně č. 94/1963 Sb., § 83:

Soud ustanovuje dítěti opatrovníka v případě střetu zájmů zákonných zástupců, dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem. Dále v případě ohrožení majetkových zájmů dítěte, omezení rodičovské zodpovědnosti, řízení o osvojení nebo v případech, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů třeba. Opatrovníkem lze ustanovit fyzickou osobu, která splňuje stanovené předpoklady např., že svým způsobem života zaručuje řádný výkon této funkce. Fyzická osoba musí vyjádřit s opatrovnictvím svůj souhlas. Opatrovníkem je možno určit i orgán sociálně-právní ochrany dětí.³⁰

Opatrovník tedy **vykonává práva a povinnosti rodičů jen v omezeném rozsahu** a není zákonným zástupcem dítěte. Rozsah práv a povinností opatrovníka vymezí soud z hlediska účelu, pro který byl opatrovník ustanoven, aby ochrana zájmů nezletilého byla zajištěna.

²⁸ÚPLNÉ ZNĚNÍ. CZ, *Zákon o rodině* [online]. [cit. 14. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/94-1963-sb-o-rodine/>

²⁹ Tamtéž, [cit. 14. 10. 2013].

³⁰ÚPLNÉ ZNĚNÍ. CZ, *Zákon o rodině* [online]. [cit. 14. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/94-1963-sb-o-rodine/>

Poručenství

O poručenství mluví jasně zákon č. 94/1963 Sb., § 78:

„Jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, ustanoví soud dítěti poručníka, který bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů.“³¹

Pokud to není v rozporu se zájmy dítěte, ustanoví soud poručníkem především toho, koho doporučili rodiče, někoho z příbuzných anebo osob blízkých dítěti, popřípadě jinou fyzickou osobu. Takto ustanovený poručník odpovídá za správné vykonávání a je dozorován soudem. Pokud poručník péči o dítě **osobně vykonává**, má **nárok na dávky pěstounské péče**, stejně tak **jako pěstoun**. Může se také stát, že pěstoun pečuje o dítě, jehož rodiče jsou zbaveni rodičovské zodpovědnosti, nebo zemřeli, **v tomto případě mohou být stávající pěstouni ustanoveni poručníky**.

Tady se již přibližují k další významné oblasti NRP – pěstounství.

Pěstounská péče

Pěstounská péče patří mezi jednu ze dvou základních forem NRP, která **nahrazuje základní rodinnou péči v biologické rodině** zároveň je řízená a **kontrolovatelná státem**. Pokud budeme chtít porovnávat vztahové vazby u těchto dvou podob NRP můžeme narazit u pěstounství na rozdíl v podobě **volnějšiho svazku**. Pěstounskou péčí totiž nevzniká příbuzenský poměr dítěte s pěstouny. To co není legislativně vytvořeno, tedy blízký vztah, ovšem může a určitě velmi snadno vzniká v realitě každodenního kontaktu pěstounů a dětí. Nejlepší ukázka citu je rodinná vazba mezi pěstounem a dítětem, která pokračuje i po dovršení zletilosti dítěte (18. let), kdy již legislativně péče zaniká.³²

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu, soud též přihlíží k názoru dítěte (pokud je rozumově vyspělé), má právo se svobodně u soudu vyjádřit. Jedině soud může taktéž rozhodnout o zrušení pěstounské péče. Smí tak učinit pouze ze závažných důvodů, nebo na vlastní požádání pěstouna.

V případě svěření dítěte do pěstounské péče není vyloučen kontakt rodičů s dítětem. Je-li dítě umístěno v ústavní výchově, nebo v zařízení vyžadující okamžitou pomoc, případně

³¹ÚPLNÉ ZNĚNÍ. CZ, *Zákon o rodině* [online]. [cit. 14. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/94-1963-sb-o-rodine/>

³²Tamtéž, [cit. 14. 10. 2013].

rodiče souhlasí, může být dítě dočasně (3. měsíce) svěřeno do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem. Předpokládá se zahájení řízení o svěřeni dítěte do pěstounské péče.

Do pěstounské péče jsou svěřovány děti, jestliže zájem dítěte vyžaduje svěřeni do takové péče a zároveň osoba pěstouna je zárukou správné výchovy. Obecně je dávana **přednost svěřeni příbuzným, či osobě blízké**, pokud to není nežádoucí, soud může také projednávat umístění do pěstounské péče na přechodnou dobu a po sanaci rodiny dítě vrátit zpět do původní nyní podporované rodiny. Ústavní výchova je již překonaná v důsledku prokázané psychické deprivace. K umístění do pěstounské péče (tzv. předpěstounské péče) je třeba souhlasu rodičů, pokud dítě již není v ústavní výchově nebo v zařízení vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu.³³

Soud může dítě svěřit, vyžaduje-li to zájem dítěte do:³⁴

- **Pěstounské péče fyzické osobě**, která probíhá v běžném domácím prostředí rodiny, tj. s pěstounem, který většinou má své vlastní děti nebo děti již vychoval.
- **Pěstounské péče na přechodnou dobu.**
- **Společné pěstounské péče manželů.**
- **Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.**

Matějček tyto zařízení pro okamžitou pomoc dále popisuje:

Skupinová pěstounská péče se děje v „zařízeních pro výkon pěstounské péče“, to jsou velké pěstounské rodiny (4-6 dětí přijatých), někdy i s vlastními dětmi. Jiným takovým zařízením jsou SOS dětské vesničky, kde je pěstounskou péčí pověřena sama matka pěstounka, s pomocnou „tetou“. Matka — pěstounka bydlí se svěřenými dětmi (cca 6 dětí, většinou sourozenci) v samostatném domečku, skupina těchto domečků potom představuje Vesničku.³⁵

Pěstounství jak v SOS vesničkách tak v rodinách je jistě zcela odlišný druh vykonávané práce vyžadující určité předpoklady a motivaci.

Motivací k pěstounské péči je určitě mnohem více než jen touha mít dítě, může to být také snaha o zkrácení doby čekání na adopci (na volné dítě se čeká i několik let). Ale je

³³ BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2013, s. 8.

³⁴ ÚPLNÉ ZNĚNÍ. CZ, *Zákon o rodině* [online]. [cit. 14. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/94-1963-sb-o-rodine/>

³⁵ MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002, s. 16.

zde též oproti adopci obvykle altruističtější pozadí, snaha pomoci opuštěným a velmi často rovněž postiženým dětem.

Cílem kapitoly bylo obsáhnout jednotlivé formy NRP. Protože „srdcem“ této práce je pěstounská péče jako institut velmi rozmanitý a díky novelizaci legislativy je zde mnoho nového, v další kapitole rozvinu pěstounství z pohledu novinek, změn.

4 Profesionalizace pěstounské péče

Závěrem předchozí kapitoly jsem zmínila motivaci pro pěstounskou péči, kde jsem ilustrovala dítě jako touhu, ale jistě existují další faktory. Snaha o pomoc, prosociální citění nebo stimul v podobě finanční pomoci od státu. Ale to neznamená, že díky těmto finančním prostředkům pěstouni zbohatnou. Naproti tomu určitě jim pravidelná odměna pomůže vytvořit lepší prostředí, pomůže navodit rodinný klid bez tíživého stínu v podobě exekutora u dveří a nesmíme také zapomenout na pěstouna rodiče jako životního vychovatele a příklad.

Zezulová (lékařka, matka a pěstounka) o odměně pro pěstouny říká: „*Pěstouni dostávají odměnu proto, že výchovu dítěte se složitou minulostí prokazují státu a celé společnosti nedocenitelnou službu. Dítě, které vyrostlo v láskyplném prostředí pěstounské rodiny má mnohem více šancí uplatnit se v budoucím životě, nerozšiřovat řady sociálně vyloučených, přispívat do státní pokladny a přinášet společnosti užitek. Nakonec všechny matky také doma vaří, ale žádnou by jistě nenapadlo vyžadovat, aby dejme tomu kuchařka ve školní jídelně nedostávala plat, vždyť přece vařit zadarmo je normální.*

Takže pěstounství člověk nedělá pro peníze, ale za peníze. A to je velký rozdíl.“³⁶

4.1 Novelizace v pěstounství

Novela zákona 359/1999³⁷ nastavuje novou kvalitnější soustavu sociálně-právní ochrany dětí. Jejím základním hlediskem se nově stává vedle zájmu a blaha dítěte také ochrana rodičovství, rodiny, práva na rodičovskou výchovu a péči s ohledem na širší podporu sociálního prostředí.

Novela rozvíjí NRP a celkově zvyšuje podporu pěstounské péče:³⁸

- přináší **zvýšení odměn** pěstounů,
- poskytuje diferenciaci příbuzenské pěstounské péče prarodičů v oblasti hmotného zabezpečení,
- převádí pěstounské dávky ze systému státní sociální podpory,
- zaštiťuje změnu způsobu **přípravy** pěstounů,

³⁶ ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, s. 20.

³⁷ÚPLNÉ ZNĚNÍ. CZ, *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. [cit. 14. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/359-1999-sb-o-socialne-pravni-ochrane-deti/>

³⁸ Tamtéž, [cit. 14. 10. 2013].

- vytváří **podmínky** pro zřízení podpůrných a jiných služeb **pro nové a stávající** pěstounské rodiny,
- **ruší** stará zařízení pro výkon pěstounské péče,
- **obměňuje** systém svěřování dětí do NRP (nově příbuzný, nebo blízká osoba),
- ruší centrální evidenci dětí a žadatelů na MPSV a zároveň posiluje kontrolní činnost MPSV,
- mění **lhůty** při vyřizování a stanovuje nové povinnosti úřadů a organizací v souvislosti se zprostředkováním NRP,
- zavádí nové pojmy: **osoby pečující a osoby v evidenci**,
- kontrolu sociálně právní ochrany provádí MPSV a úřad práce (dále ÚP),
- **novým orgánem** sociálně právní ochrany se stává **ÚP**.

4.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Na začátku zde uvedu změny v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu, která je v ČR poměrně „mladým“ institutem se speciálním zaměřením (vznik 1. června 2006³⁹). Soud může na návrh OSPOD svěřit dítě do **pěstounské péče na přechodnou dobu** již **osobám zařazeným v evidenci** na dobu:⁴⁰

- po kterou **nemůže rodič ze závažných důvodů** dítě vychovávat (zdraví, výkon odnětí svobody atd.),
- po jejímž uplynutí lze dát např. **souhlas rodiče s osvojením** (může být případ odloženého novorozence, kdy se čeká šest týdnů po porodu v prostředí rodiny na souhlas s adopcí),
- do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že není třeba souhlasu rodičů k osvojení. Zde se jedná o děti, o které **rodiče nejeví zájem**. Za **zjevný** nezájem se považuje, pokud doba nezájmu trvá alespoň **tři měsíce** od posledního opravdového kontaktu a rodič je poučen o důsledcích své ignorace.

Pěstounem na **přechodnou dobu** se může stát ten, kdo je před svěřením dítěte zařazen do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Proces odborného posouzení je podobný jako v případě „klasické“ pěstounské péče.

³⁹ BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2011, s. 51.

⁴⁰ ÚPLNÉ ZNĚNÍ. CZ, *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. [cit. 14. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/359-1999-sb-o-socialne-pravni-ochrane-deti/>

Do evidence vhodných osob jsou zařazeni uchazeči, u kterých se posuzuje schopnost pečovat o děti vyžadující speciální péči. Rovněž se hodnotí předpoklad nadání pro spolupráci uchazeče s rodiči těchto dětí, která je mnohdy problematická.

Zezulová v dočasné péči o děti vidí pozitivum náhrady kojeneckých ústavů tedy i zažehnání rizika deprivacních projevů. Podle ní se jedná o jedinou formu prevence citové deprivace, která současně respektuje práva biologických rodičů na své dítě, ale současně umožnění vytvoření specifického citového příklonu a pocitu bezpečného světa pro dítě. Pěstounská rodina musí být neustále vnitřně srozuměna s faktem, že dítě, o které pečuje, bude svěřeno v nejbližší možné době do adoptivní rodiny, nebo dojde k vrácení do původní již funkční rodiny.⁴¹

Ale uvedený fakt je jistě znám lidem, kteří pěstounskou péči na přechodnou dobu vykonávají. Pokud pocítí určitý negativní vjem z odevzdání dítěte, o které pečovali, tak jim ho může vynahradit myšlenka vlastní potřeby jako „SOS“ rodiny, tedy rodiny která poskytne domov a bezpečí dítěti v nouzi.

4.3 Profesionální pěstouni — odměna, příspěvky, služby

Profesionalizace pěstounské péče tvoří jádro mé práce, a proto ji zde více objasním. Co tato profesionalizace obnáší a jaké změny novelizace pro pěstounství přinesla? Pokud se zaměříme na slovo **profesionální pěstoun a jeho odměna**, vyvodíme si člověka nebo manželský pár, kteří se starají o dítě (většinou je dětí víc) s určitým znevýhodněním. Tito lidé dostávají za svou práci, či službu společnosti určitý plat, ale rovněž mají nárok na vybrané příspěvky, nebo na specifické služby. Honorář pěstouna je v případě manželů poukazován pouze jednomu z nich a neslouží k obohacení pěstouna, pouze je mu poskytován jako náhrada za jeho rodinnou výchovu a péči o dítě, které o „své lidi“ z nějaké příčiny přišlo.

Pěstounská odměna je poskytována:⁴²

- **pěstounům, nebo poručníkům** na nezaopatřené dítě a **úhradu jeho potřeb** až do dosažení zletilosti dítěte;
- **osobě, které je dočasně svěřeno do péče dítě** soudem nebo OSPOD a která je v evidenci uchazeče o pěstounskou péči;

⁴¹ ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, s. 174—175.

⁴² ÚPLNÉ ZNĚNÍ. CZ, *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. [cit. 14. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/359-1999-sb-o-socialne-pravni-ochrane-deti/>

- **uchazeči o poručnictví**, který má v osobní péči dítě, k němuž nemá vyživovací povinnost, a to po dobu, po kterou probíhá soudní řízení o ustanovení poručníkem.

Dávkami pěstounské péče jsou:⁴³

- **Odměna pěstouna**

Vypočítává se **dle počtu dětí v péči, stupni postižení** a závislosti na pěstounovi. Výchova jednoho zdravého dítěte je oceněna 3410 korunami, na tři zdravé děti, nebo aspoň na jedno dítě závislé na pomoci ve stupni II, III, IV má pěstoun (poručník) dle zákona nárok na náhradu ve výši 18 755 korun, u čtyř dětí výsledná suma činí 20 460 korun měsíčně.

- **Příspěvek při převzetí dítěte**

Dítě přicházející do náhradní pěstounské rodiny nemá prakticky zhola nic. Jednorázová sociální dávka slouží na **nákup základních potřeb**. Příspěvek se odvíjí od věku dítěte, do 6 let stát přispívá částkou 8000 korun, u studujícího od 15 do 26 let slouží na pokrytí základních potřeb až 10 000 korun.

- **Příspěvek na zakoupení motorového vozidla**

Touto jednorázovou dávkou získá pěstoun (poručník), který má v péči nejméně čtyři nezaopatřené děti, **částku na vozidlo** (nebo jeho opravy) až 100 000 korun. U pořízení se jedná o částku, která pokryje 70% pořizovací ceny. Součet finančních příspěvků do motorového vozidla nesmí přesáhnout za deset let částku 200 000 korun.

- **Příspěvek na úhradu potřeb dítěte**

Každé dítě svěřené do pěstounské péče má nárok na příspěvek sloužící k **úhradě svých potřeb**. Stát vyplácí podporu do dosažení zletilosti dítěte, případně až do 26 let, pokud dítě stále studuje a bydlí s pěstounem ve společné domácnosti, v pomoci opět zohledňuje zdravotní **stav** a samozřejmě **věk dítěte**. U zdravého nejmladšího dítěte do 6 let činí dávka 4002 korun, v případě patnáctiletého (a víceletého) zdravého mladého člověka je stanovena částka 5635 korun a až 7595 korun u dlouhodobě zdravotně postiženého (stupeň IV).

⁴³ ÚPLNÉ ZNĚNÍ. CZ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. [cit. 14. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/359-1999-sb-o-socialne-pravni-ochrane-deti/>

Podpora náhradním rodičům a jejich „novým“ dětem je zajišťována taktéž podpůrnými službami, značná část zmíněné pomoci je poskytována OSPOD v rámci jejich činnosti.

Mezi pomocné služby zařadíme:⁴⁴

- Právo na poskytnutí trvalé anebo dočasné pomoci, **krátkodobé péče**, při zajištění osobní péče o svěřené dítě po dobu dočasné pracovní neschopnosti, při narození dítěte, při vyřizování nezbytných osobních záležitostí, při úmrtí osoby blízké. Zmíněnou službu mohou dle MPSV poskytnout například osoby blízké, jiné pěstounské rodiny, dobrovolníci, nebo „paní na hlídání“. Ve všech případech zde platí nutnost osobního zájmu, nebo proškolení.
- Nárok na poskytnutí pomoci se zajištěním **celodenní péče** o svěřené dítě (děti), která je přiměřená věku dítěte (min. dva roky), v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v roce. Tímto se otevírá pro pěstouny možnost odpočinutí si od dětí, jinak řečeno **psychohygienu pěstouna**. Lze využít jak na jeden den, tak eventuelně pro týdenní pobyt na příměstském táboře.
- Oprávnění na zprostředkování **psychologické, terapeutické** či jiné **odborné pomoci** alespoň 1x za 6 měsíců. Pomoc zajištěná prostřednictvím subjektu, se kterým má pěstoun uzavřenou dohodu (popsaná níže).
- Normu na zprostředkování, nebo zajištění **bezplatné možnosti** zvyšovat si **znalosti a dovednosti** v oblasti výchovy a péče o dítě, například zvládání krizových situací, příprava dítěte na návrat do biologické rodiny atd.
Novela zákona přinesla pěstounům povinnost zvyšovat si znalosti, dovednosti v péči o svěřené dítě v rozsahu 24 hodin v době 12 kalendářních po sobě jdoucích měsíců.
- Právo na pomoc při udržování a prohlubování sounáležitosti dítěte s osobami blízkými. Mezi jinými např. **zajištění místa** pro uskutečnění **kontaktu oprávněných osob s dítětem** a **asistenci** při tomto setkání.
- **Poskytování poradenství pěstounům** v oblastech: řešení sociálních nebo psychických problémů, podporu při uplatňování nároků pěstounů v sociálních oblastech.

Je žádoucí, aby byla v **dohodě o výkonu pěstounské péče** nebo ve správním rozhodnutí individuálně specifikována práva a povinnosti osoby pečující a osoby

⁴⁴ ČÍ JE DÍTĚ. CZ. *Služby pro náhradní rodiny* [online]. [cit. 29. 10. 2013].

Dostupné z: <http://www.cijedite.cz/?nav=temata/sluzby-pro-nahradni-rodiny.html&comment=97>

v evidenci osob pro výkon krátkodobé pěstounské péče. Mezi práva a povinnosti patří již uvedené odměny, příspěvky, sociální pomoc. Jak tedy citovaná dohoda o výkonu pěstounské péče vypadá a podle čeho se řídí?

„Dohody o výkonu pěstounské péče a správní rozhodnutí upravující práva a povinnosti podle § 47a odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Účelem dohody o výkonu pěstounské péče, případně správního rozhodnutí o právech a povinnostech osob pečujících a osob v evidenci, je zajištění pomoci pěstounům a dalším osobám pečujícím o děti na základě rozhodnutí příslušného orgánu. Převzetí dítěte do péče nahrazující péči rodičů klade značné nároky na osoby, které do péče dítě převzaly, a je třeba jim věnovat pozornost z hlediska poradenské činnosti, ale také jim konkrétně pomáhat při řešení běžných problémů v oblasti sociální, výchovné apod.“⁴⁵

4.4 Profesionální pěstouni — důchodové pojištění

Novela zákona 359/1999 sb. o sociálně-právní ochraně dětí platná od 1. ledna 2013,⁴⁶ přinesla změny v oblasti pěstounské péče, které se promítly i do důchodového pojištění. Od ledna se tedy změnil, respektive narostl, okruh osob, které jsou v souvislosti s výkonem pěstounské péče důchodově pojištěny.

Ve smyslu zákona o sociálně-právní ochraně dětí jsou od počátku roku 2013 **důchodově pojištěni všichni pěstouni (nově jde o osoby pečující o dítě, o pěstouny na přechodnou dobu)**, pokud je jim vyplácena odměna podle tohoto zákona. Příslušným orgánem pro vyhotovení evidenčního listu důchodového pojištění, o který lze 1x ročně požádat, je od 1. 1. 2013 krajská pobočka ÚP, která rovněž vyplácí náhradu pěstounům. Na tomto evidenčním listu se vykazuje především doba důchodového pojištění, vyloučené doby a vyměřovací základ, což je v případě pěstounů **souhrn odměn pěstouna, které pobírá za dané období** (zpravidla kalendářní rok). Jelikož je honorář pěstouna vyměřovacím základem, je z něj odváděno pojistné na sociální zabezpečení, které zahrnuje

⁴⁵ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, MPSV: *Rodina: Náhradní rodinná péče* [online]. [cit. 29. 10. 2013].

Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14503>

⁴⁶ ÚPLNÉ ZNĚNÍ. CZ, *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. [cit. 14. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/359-1999-sb-o-socialne-pravni-ochrane-deti/>

mimo zmíněné i pojistné na důchodové pojištění a zároveň bude jednou tato částka zhodnocena ve výpočtu důchodu.⁴⁷

Některé věci v oblasti důchodového zabezpečení zůstávají stejné i po lednu 2013, ale z důvodu komplexnosti zprávy pokládám za důležité je rovněž uvést.

Nadále platí, že **dítěti v pěstounské péči** v případě smrti pěstouna **nevzniká nárok na sirotčí důchod** po pěstounovi. Pěstounovi, který současně pobírá předčasný starobní důchod a je mu i vyplácena odměna pěstouna dle zákona, se výplata předčasného důchodu pozastavuje. Současné pobírání dávek pěstouna a předčasného, nebo řádného, starobního důchodu v již dosaženém důchodovém věku je možné.⁴⁸

Všeobecně lze ke čtvrté kapitole říci, že v případě přání stát se profesionálním pěstounem je důležitá dobrá informovanost o oblasti NRP. Přesto, že by to tak mělo být, ne vždy jdou zjistit potřebné a úplné informace přímo na úřadě. Proto je vhodnější si podané informace ověřit sám prostřednictvím MPSV, nebo se obrátit na nadace pracující v oblasti, či kontaktovat již zkušeného pěstouna a požádat jej o radu.

⁴⁷ REZEK, Tomáš. Postavení pěstounů v důchodovém pojištění. *ČSSZ: práce a sociální politika*. Praha: Press Publishing Group, 2013, č. 9, s. 4.

⁴⁸ Tamtéž, s. 4.

5 Porovnání systému pěstounské péče

Změny v pěstounství, které v nedávné době nastaly v ČR, jsem již v minulé kapitole uvedla. Dále pokládám za inspirativní uvést zde **systémy NRP**, které existují v dalších zemích. V kapitole páté porovnám český systém NRP s vybranými zeměmi.

Zvolila jsem země, jejichž systém NRP mi připadal zajímavý svou odlišností anebo pozoruhodný svou rozmanitostí.

5.1 Rakouský model

Budoucí profesionální pěstouni v Rakousku musí projít nejen dvousemestrálním kurzem, ale ještě dalším kurzem nastavbovým v rozsahu 61 hodin s tematikou od vývojové psychologie až po poruchy a s tím spojené terapeutické možnosti.

Rovněž je zde kromě „klasických“ pěstounských rodin, kde jsou umístěné běžné děti, realizován plán **sociálně-pedagogických pěstounských rodin**. Ty přijímají děti jinak obtížně umístitelné do NRP, mezi jinými: tělesně či duševně postižené, se zvláštnostmi v chování, s vrozenými vadami, fyzicky týrané, sexuálně zneužívané nebo děti staršího věku.

Náklady spojené s profesionálním pěstounstvím se skládají z výdajů na úhradu nákladů spojených s péčí o dítě (stravování, školení a jiné) a pěstounovi rovněž patří příplatek za výchovu. Pěstouni jsou plně sociálně zabezpečeni tak, jako by byli zaměstnání, přesto výkon této profesionální pěstounské péče je mnohem ekonomičtější řešení nežli umístění dětí v dětském domově.⁴⁹

„Zajímavý je také model respitní pěstounské péče – na krátkou dobu, velmi často za účasti rodičů, dítě pobývá mimo rodinu, aby ta měla možnost vyřešit problémy, které by vedly k odebrání dítěte z rodiny. Takto rodina neztratí s dítětem kontakt a zároveň dítě není frustrováno pobytem v kolektivním zařízení.“⁵⁰

5.2 Britský model

Když se podíváme na další systémy NRP, může se ČR nechat inspirovat. Například britský **systém foster care** je velmi profesionalizovaný, rodina se zaváže dítěti poskytnout péči, ubytování, dohled, stravu a další základní potřeby, pokud mu také poskytne lásku, je

⁴⁹ ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, s. 177—178.

⁵⁰ RENT A BABY. CZ. *Další modely rodinné péče* [online]. [cit. 29. 10. 2013].

Dostupné z: http://rent-a-baby.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=69&Itemid=82

to přidaná hodnota navíc. Za to dostává příspěvek od státu, který jí pomáhá hradit nutné výdaje (např. na bydlení). Ostatní aspekty zůstávají na klíčovém pracovníkovi – ten dítě provází životem, organizuje pro něj kurzy samostatnosti, kde se učí například založit bankovní účet, napsat životopis, požádat o práci, připravuje ho už od 16 let na výstup z pěstounské rodiny a na návrat do místa jeho původního bydliště. Pomáhá mu vybrat školu, najít práci, případně mu pomůže v dalších otázkách. Současně je ve Velké Británii (dále VB) **minimum dětských domovů**, ve kterých jsou pouze ty děti, které potřebují speciální péči.⁵¹

Současná novelizace NRP v ČR má za svůj cíl též minimalizaci dětských domovů, což shodně s VB.

Ve VB existuje několik typů pěstounské péče:⁵²

- **Azylová péče** znamená přijetí dítěte na jeden nebo několik málo dní, jako přechodné řešení, než se najde dlouhodobé stabilní umístění. Za tuto „první pomoc“ dostávají pěstouni příspěvek a za každé dítě potom odměnu.
- **Krátkodobá péče** trvá zhruba do tří měsíců. Její užití je v situacích rodinné krize, hospitalizace rodiče apod.
- **Střednědobá péče** má nejčastější využití, trvá zhruba do dvou let a cíleně poskytuje čas původní rodině k vyřešení rodinných problémů, nebo slouží k určité dětské ochraně.
- **Dlouhodobá péče** funguje déle než předchozí (do dvou let) někdy až do doby dospělosti dítěte.
- **Respitní péče** poskytuje oddech velice zatíženým rodičům, někdy i dětem od trvalé péče či jeden od druhého. Poskytuje se pravidelně na víkendy nebo i na celý týden.
- **Soukromá péče** se od zákonné liší tím, že **rodiče souhlasí s výběrem pěstounů**, nebo je dokonce sami vyhledají a **následně jim sami vyplácí příspěvek**. Sociální orgán pouze zhodnotí vhodnost domova.

Sinclair, Wilson a Gibbs ve své knize o pěstounské péči ve VB uvádějí: Pěstounská péče sama o sobě je velmi různorodá činnost. Rodiny s odlišnou kulturou, složením,

⁵¹ RENT A BABY. CZ. *Další modely rodinné péče* [online]. [cit. 29. 10. 2013].

Dostupné z: http://rent-a-baby.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=69&Itemid=82

⁵² ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, s. 178—180.

odhodláním a schopnostmi předávají část svého „já“ dětem a mladým lidem, kteří se velmi liší nejenom věkem, temperamentem, minulostí, ale také ochotou chtít být vychovávaní ze strany pěstounů. Typy pěstounské péče jsou proto nastaveny s odlišnostmi, existují mezi nimi rozdíly. Stejně tak právní základ pro péči, postoj biologické rodiny, podpora ze strany sociálních pracovníků a další mají svá specifika. V této souvislosti není překvapující, že zde existuje nejistota ohledně faktorů vedení péče a to řídit ji buď samostatně, nebo použitím kombinace různých typů vedoucích k většímu úspěchu.⁵³

5.3 Španělský model

Současný systém náhradní péče o děti ve Španělsku byl zřízen právním předpisem z roku 1987, který reformoval občanský zákoník ve věcech týkajících se pěstounské péče. Tento zákon radikálně změnil systém péče o osamělé děti, zavedl nové zásady, například **zásadu podpora pro rodiny s dětmi**, aby se zabránilo odloučení od dítěte. Zavedl rovněž **zásadu návratu do rodiny** jako prioritní volby v případech, kdy oddělení se stala nezbytnými. Tímto zákon došlo mimo jiné ke snaze o snížení ústavní péče jako poslední možnosti a použití pěstounské péče jako nejpřínosnější alternativu, stejně jako usnadnění jejího přijetí. Je důležité zdůraznit, že pěstounská péče existuje jako ochranné opatření ve Španělsku pouze od roku 1987, ale programy v této oblasti se datují cca 20 let zpět.

V těchto dvou desetiletích se rozvoj služeb na ochranu dětí otáčel v podstatě pouze kolem pokusů reformovat systém založený téměř exkluzivně na ústavní péči. Tzn., že zde byly pouze snahy o vytvoření a udržování programů pěstounské péče poskytující intervenční služby na podporu rodin. V současnosti je obtížné diagnostikovat typy systému náhradní péče detailně vzhledem k nedostatku vnitrostátní statistické databáze. Neboť, i přes každoroční zveřejňování údajů, o péči na ochranu dětí se tato čísla vztahují na poměrně obecné aspekty a jsou více méně nevěrohodné.

Španělsko má dvě vlastnosti v této souvislosti, které jej odlišují od ostatních evropských zemí na jedné straně **vysoké používání ústavní péče**, která tvoří téměř polovinu umístění a na druhé straně obrovská **převaha příbuzenské péče** (85,5 %) ve srovnání s pěstounskou péčí poskytovanou nezávislými rodinami (14,5%).⁵⁴

⁵³ SINCLAIR, Ian, Kate WILSON a Ian GIBBS. *Foster placements: why they succeed and why they fail*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2005, s. 30.

⁵⁴ FERNANDEZ, Elizabeth, Richard P. BARTH. *How does foster care work?: international evidence on outcomes*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2010, s. 96—97.

Při srovnání systémů náhradní péče v dalších zemích jsem našla odlišnosti i podobnosti v samotné realizaci pěstounské péče. Ve Španělsku, zdá se systém náhradní péče ještě nedosáhl svého „vrcholu“. Přes snahy o zmírnění ústavní péče a prosazení profesionální pěstounské péče vykonávané „cizími“ pěstouny, zde ještě nejsou vidět velké výsledky. Hodnocení vlastností systému je o to těžší, že zde zřejmě není kvalitní a propracovaná evidence dětí v náhradní péči.

V Rakousku se jeví systém náhradní péče na mnohem vyšší úrovni, zde již můžeme hovořit o profesionální pěstounské péči, zdařile podpořenou respitní péčí.

Ve VB, která by měla či mohla být naším vzorem, oceňuji zejména šířku PP, právě z důvodu lidských a životních odlišností. Vždyť právě rozdílnost lidských osudů si zaslouží správně zvolenou péči, která patří jak na jednu stranu opuštěným dětem, tak na druhou stranu i profesionálním pěstounům v podobě **respitní péče**.

Na jednu stranu velmi zajímavý shledávám projekt **soukromé péče ve VB**, který na druhou stranu vnímám téměř nerealizovatelný v ČR. Neboť u nás existuje poněkud obtížná komunikace s rodiči dětí v pěstounské péči, kteří většinou jen využívají sociální systém země, natož aby platili odměnu pěstounům z „vlastní kapsy“.

6 Specifika pěstounské péče

V kapitole se zaměřuji na nejčastější specifika, které pěstounství provází a se kterými se náhradní rodina musí potýkat. Vytváření vzájemného vztahu a porozumění mezi novými členy rodiny, sblížení se snaha o důvěru to jsou jistě nelehké úkoly a citlivá témata jak pro přijaté dítě, tak pro pěstouny. Nelze také opomenout problematiku odlišné genetické výbavy a vztahy s biologickou rodinou, které jsou velmi často zátěžové.

6.1 Motivace

Motivace lidí přijmout cizí dítě a pečovat o něj je různá. Vesměs motivací u NRP lze nazvat touhou po dítěti, neboť rodičovství lze pokládat za jednu ze základních potřeb člověka. „*Následované dalšími důvody pro rodičovství:*

Dítě posílí naše rodinné společenství a vnáší nám do života radost a hru, mizí nuda. Svému dítěti věnujeme lásku, své myšlení, životní touhy a naděje. Máme pro koho žít, pracovat, budovat pomyslný zámek – který mu můžeme jednou odkázat.“⁵⁵

Přesto motivace pěstounů je většinou jiná než u osvojitelů, kteří právě touží po dítěti, které většinou dosud nemají, z důvodu neplodnosti.

Sobotková jako neplodnost označuje stav, kdy se ani po roce snahy o početí dítěte nedostaví výsledek. (V lékařské terminologii se odlišuje **sterilita**, tedy neschopnost počít dítě a **interfilita** – nemožnost donosit dítě.) V širším pojetí se dá hovořit o neplodnosti jako o stavu, který má za následek bezdětnost nebo nemožnost mít více dětí, než manželé chtějí.⁵⁶

Tedy motivací pěstounů bývá většinou ne zcela naplněný **rodičovský potenciál**, neboť většinou již jedno nebo více dětí mají.

Sobotková ve svém výzkumu motivů pěstounských rodin uvádí:⁵⁷

- Rozhodující (nejčetnější 31,8%) motivy byly ty, že pěstouni **cítili sílu vychovávat další děti** a to, že chtěli **pomoci potřebným dětem**.
- Další velmi častý faktor (30%) byla **neplodnost**, první část rodin přijímala dítě do pěstounské péče s vědomím, že na adopci by čekali příliš dlouho, druhá skupina rodin přijala nejdřív dítě do adopce a později dítě do pěstounské péče.

⁵⁵ VOZAROVÁ, Věra. *Cesta k dítěti*. Olomouc, 2012. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Palackého. Ústav pedagogiky a sociálních studií. Vedoucí bakalářské práce Jitka Skopalová.

⁵⁶ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007, s. 162—163.

⁵⁷ SOBOTKOVÁ, Irena. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003, s. 52—53.

- Třetí motiv v počtu četnosti (20,5%) byla **inspirace jinými pěstouny** a to buď při osobním kontaktu, nebo též při sledování televizního vysílání o pěstounech či dětech vhodných pro pěstounství.
- Čtyři rodiny (9,1%) uvádějí jako důvod pro pěstounskou péči fakt, že další vlastní **dítě už mít nemohli**, nebo že jim **vlastní dítě zemřelo**.
- 6,8% pěstounských párů přijalo **dítě známých a příbuzných**, kteří o dítě neměli zájem nebo zemřeli.
- Další prezentované pohnutky byly už uváděné ojedinele. Zde se objevil: **pocit vděčnosti** za vlastní zdraví či záchranu s touhou někomu prospět a splatit dluh. Zajímavý byl také podnět pro pěstounství u paní s partnerem podstatně mladším, kteří si oba velmi přáli dítě, ale paní **už se na vlastní „necítila“**. Neméně zajímavý a dle mého názoru v budoucnu i častější byl podnět pro pěstounství z důvodu neschopnosti najít vyhovující práci v místě bydliště, tedy vykonávat **práci pěstounství**.

U každé rodiny můžeme předpokládat i více motivů najednou. Některé jsou vědomé, mluví o nich a myslí na ně. A jiné jsou nevědomé, ty mohou být právě vlivem situací nebo životních okamžiků. Ale vždy by tu měl být motiv číslo jedna, a to: **láska k dětem a vůle pomoci**.

6.2 Otázka rodičovské identity

Identita je pro NRP velice významným pojmem, a to jak pro děti, tak pro rodiče.

Co je to vlastně identita? Je to pocit prožívání naší osobnosti, jedinečnost člověka spjatá se společností, ve které žije. Specifickou složkou osobní identity je identita rodičovská, o níž člověk usiluje zpravidla v rané dospělosti. Vyrovnat se s náhradním rodičovstvím není však pro mnohé náhradní rodiče snadné.

Matějček s Dytrychem dokonce otázku rodičovské identity označují: **hlavním psychologickým problémem každé náhradní rodiny, a tedy i rodiny nevlastní**. Nevlastní rodičovství samo o sobě vůbec není nic špatného a podřadného, naopak může se z něho vyvinout vztah tak hluboký a trvalý, že si s biologickým rodičovstvím v ničem nezádá. Jak tedy nevlastní rodičovskou identitu ochránit? **Nebojme se svou funkci**

náhradního vychovatele přijmout a nestydíme se za ni a hned druhé pravidlo: **nebojme se práce na sobě samých.**⁵⁸

Vnitřní přijetí sebe sama jakožto náhradních rodičů mají mnohdy větší potíže osvojitelé než pěstouni. Neboť osvojitelé se stylizují často do role rodiče „naplno“ a fakt adopce se snaží spíše vytěsnit. Naproti tomu pěstouni, kteří chápou smysl pěstounské péče a svou zodpovědnost k dítěti, svou identitu zpravidla přijímají lépe. Nejen díky legislativě, kdy dítě má pořád vlastní biologické rodiče, ale také proto že se dítě třeba brzy může vrátit k rodičům, protože dojde ke změně v rodině dítěte. *„Pěstouni přijímají dítě do výchovné péče, nikoli však plně za své, takže mají k němu poněkud volnější citové pouto. Ale pokud jde o porozumění jeho individualitě, jsou na tom stejně jako osvojitelé.“*⁵⁹

Teprve až rodiče vnitřně přijmou svou identitu pěstounů, mohou pomoci svému novému dítěti v hledání jeho vlastní identity. Identita dítěte se utváří nejen pomocí vzpomínek, pamětních symbolů, fotografií, ale též prostřednictvím vyprávěných příběhů, které osvětlují dosud neznámá místa v minulosti.

6.3 Minulost dítěte

Každé dítě si do nové rodiny přináší kus své vlastní minulosti. Ať už sem zařadím odlišnou genetickou výbavu, neznámý průběh prenatálního vývoje v těle biologické matky nebo u starších dětí zážitky a vzpomínky, které mohou poznamenat chování a vývoj dítěte. Všechny děti, které vstupují do péče náhradních rodičů, tedy zcela bez pochyb mají svou originální minulost, se kterou se pěstouni musí podrobně seznámit. V ideálním případě by měli znát dostupné informace nejen o minulém vývoji dítěte, ale také o dětských zvycích, zájmech i potížích.

Koluchová k minulosti dětí uvádí: *„Do pěstounské péče však přicházejí děti s nejrůznějšími poruchami, s opožděným vývojem, s deprivacním poškozením, traumatizované změnami prostředí, ty větší se vzpomínkami na svou vlastní rodinu, se svým životním stylem. S tím vším by měl být žadatel seznámen ještě před převzetím dítěte a plně to s porozuměním akceptovat.“*⁶⁰

⁵⁸ MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999, s. 68—69.

⁵⁹ Tamtéž, s. 67.

⁶⁰ KOLUCHOVÁ, Jarmila. *Psychický vývoj dětí v pěstounské péči*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1992, s. 74.

Někteří rodiče se ale minulosti dítěte bojí, domnívají se, že je lepší všechno nevědět a začít s dítětem od začátku. Naopak poznání minulosti jim může dodat více klidu a jistoty, že už je vlastně nic horšího nemůže překvapit, znalost situace jim pomůže najít správný přístup.

Nicméně samotná znalost a přijetí dětské minulosti také plně nestačí. Je velmi důležité dál se s dítětem seznamovat, zajišťovat jeho potřeby, co má rádo a co mu chybí. Navázat na pozitivní minulost dítěte a v rozumné míře též sdělit pravdu dítěti o jeho biologické rodině a fakta o náhradním rodičovství.

6.4 Sdělení dítěti pravdu o minulosti

K tomu aby pěstounské dítě našlo odpověď na otázku, kdo skutečně je, musí znát svou pravou minulost.

Koluchová uvádí: „*Dítě má být v pěstounské péči šťastné, blížit se pozici vlastního milovaného dítěte, v optimálních případech této pozice dosáhnout. Má být se svou minulostí seznámeno i vyrovnáno a považovat svěření do pěstounské rodiny za optimální řešení svého osudu.*“⁶¹

Protože žádný lidský vztah, natož vztah rodiče a dítěte, nelze vystavět na nepravdě, mají náhradní rodiče těžký úkol, říci dítěti pravdu o jeho minulém životě. Přece však pěstouni, kteří pečují o větší dítě vnímající již svou část minulosti, mají určitou výhodu při sdělování původu.

Matějček náhradním rodičům s malými dětmi radí.⁶²

- **Nečekejte, až se dítě zeptá samo**, začněte sami. K tomu, aby dítě pravdu skutečně přijalo a dobře se s ní sžilo, jedno vysvětlení o náhradním rodičovství nestačí. Je mnohem vhodnější pravdu o NRP opakovaně sdělovat a začleňovat ji do běžného života. Některí náhradní rodiče slaví den, kdy dítě přijali do rodiny, čímž si dítě uvědomuje radost tohoto okamžiku.
- **Dítě má o sobě vědět víc**, než vědí ostatní o něm. Sdělení, kterým dítě nerozumí, si může špatně vyložit a tím poznamenat svou vlastní identitu i vztah k pěstounům. Náhradní rodičovství není nutné skrývat nebo se za něj stydět.
- **Zatajená pravda může být nebezpečná a proto s pravdou ven**. Zákony mohou poskytnout náhradní rodině pouze vnější ochranu. Vnitřní ochranu musí

⁶¹ KOLUCHOVÁ, Jarmila. *Psychický vývoj dětí v pěstounské péči*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1992, s. 73.

⁶² MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999, s. 93—98.

zajistit náhradní vychovatelé tím, že přijmou svou identitu a pomohou dítěti poznáním pravdy o minulosti pochopit vlastní identitu.

Sdělování pravdy o minulosti by však mělo být vždy pozvolné a úměrné věku i chápání dítěte.

6.5 Původní rodina a kontakt s ní

Pěstounská péče je typ NRP, u kterého na začátku vždy existují vztahy s původní rodinou dítěte. Někteří pěstouni však mohou být přesvědčeni, že je lepší se snažit zamezit styku dětí s biologickými rodiči. Odborníci v oblasti (jak uvádím níže) doporučují pozitivnímu **setkání dětí s rodiči nebránit**.

Matějček zdůrazňuje potřebu vědomí o vlastním původu a tedy i vědomí reality o vlastních rodičích.⁶³

Kontakt dětí s biologickými rodiči, či rodinou je navíc zakotven přímo v dohodě o výkonu pěstounské péče.

Ministerstvo práce a sociálních věcí stanoví určitá **práva, povinnosti a pomoc pěstounům**, ohledně původní rodiny dítěte, které **jsou součástí dohody o výkonu pěstounské péče**:⁶⁴

- Jedná se o **povinnost** v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte udržovat, rozvíjet a **prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými** dítěti. Zejména s rodiči a **umožnit styk rodičů s dítětem** v pěstounské péči, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak.
- **Právo na pomoc** při udržování, rozvíjení a prohlubování sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči a **při realizaci styku rodičů s dítětem** v pěstounské péči. Včetně pomoci při zajištění místa pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem a při zajištění asistence při tomto styku.
- **Podpora a pomoc** je poskytována i při realizaci jiných forem kontaktu, než je osobní setkání. I v případě, že dítě není v kontaktu s rodiči ani jinými osobami blízkými, je třeba podporovat rozvoj jeho identity **ve vztahu k jeho původu**, např. formou **zpracování knihy o životě dítěte**.

⁶³ MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999, s. 97.

⁶⁴ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, MPSV: *Dohody o výkonu pěstounské péče: vzorová dohoda a formuláře* [online]. [cit. 18. 03. 2014]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14503#1>

Je dobré mít na paměti, že původní rodina může přinášet zdroj neporozumění a vnést negativa do chodu pěstounské rodiny. Proto je dobré využít odbornou pomoc při zajištění náhradního místa pro kontakt a na této tzv. „neutrální půdě“ užít hodnocení nezávislé osoby, zda kontakt probíhá v souladu se zájmy dítěte.

V kapitole jsem se snažila vyzdvihnout určitá specifika pěstounské péče, počínaje motivací, která může být rozmanitá a v závěru kontroverzním tématem: kontakt s biologickou rodinou. V dnešní době je, dle mého názoru, vhodné využívat rozsáhlé poradenství a doplňkové odborné služby, které sociální systém a vybraná občanská sdružení (př. Středisko náhradní rodinné péče, Sdružení pěstounských rodin apod.) nabízí.

7 Proces zprostředkování pěstounství a zájem o profesi

V kapitole uvádím **nejdůležitější fáze průběhu procesu zprostředkování pěstounství**, kterým si musí projít každý žadatel o pěstounskou péči. Zprostředkováním začíná vlastní postup zajišťování NRP pro dítě, který zaručuje dětem i žadatelům potřebnou právní jistotu a odpovídající ochranu jejich oprávněných zájmů.

Navazující a dle mého názoru přínosné jsou informace v další části kapitoly, která ukazuje jaký je **zájem o profesionální pěstounskou péči** ze strany obyvatel ČR.

7.1 Proces zprostředkování

Dle MPSV mezi nutné náležitosti patří:⁶⁵

- **Žádost o zprostředkování náhradní rodinné péče** (viz příloha č. 1). Žádost obsahuje žadatelovy osobní údaje, jimiž jsou jméno, příjmení, datum narození a místo trvalého pobytu. Součástí je doklad o státním občanství nebo povolení k trvalému pobytu na území ČR. Je nutné přiložit **opis z evidence Rejstříku trestů**, dále zprávu o zdravotním stavu předloženou žadatelem a požadované údaje o ekonomických a sociálních poměrech. Též je vyžadován písemný **souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny** a stanovisko obecního úřadu s rozšířenou působností k této žádosti.

Po shromáždění všech potřebných dokladů Krajský úřad zařazuje žadatele do své evidence pro účely zprostředkování osvojení a pěstounské péče na základě předchozího odborného posouzení.

- **Odborné posouzení pro zprostředkování pěstounské péče.** U **dítěte** se posuzuje úroveň tělesného a duševního vývoje včetně jeho specifických potřeb a nároků.

U **žadatele** se hodnotí: motivace pro přijetí, **příprava k přijetí dítěte do rodiny** pěstouna (včetně speciální na přechodnou dobu), schopnost pečovat o děti, bezúhonnost (mravnost) všech členů společné domácnosti.

Děti žadatele jsou dotazováni na názor, s ohledem na věk a rozumovou vyspělost, ohledně přijetí nového dítěte do rodiny.

⁶⁵ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, *MPSV: Náhradní rodinná péče: Proces zprostředkování* [online]. [cit. 18. 03. 2014]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14502>

Žadatelovo zúčastnění se přípravy k přijetí dítěte do rodiny, kterou zajišťuje krajský úřad má časový rozsah nejméně 48 hodin a 72 hodin pro žadatele o péči pěstouna na přechodnou dobu.

- **Výběr pěstouna pro dítě.** Pro účely pěstounské péče vyhledává krajský úřad pro děti vedené v evidenci úřadu vhodného pěstouna. Přihlíží mimo jiné k výsledkům odborného posouzení žadatele, k rodinné situaci dítěte, k opatřením z individuálního plánu dítěte.

Pakliže krajský úřad zvolí vhodného uchazeče o pěstounství, **stejný úřad neprodleně oznámí tuto skutečnost písemnou formou vybranému žadateli.**

- **Kontakt s dítětem.** Po doručení schválení žádosti o pěstounství opět krajským úřadem má žadatel **právo seznámit se s dítětem** a ten, u něhož se dítě nachází, je povinen mu toto seznámení umožnit.

Posledním oficiálním krokem je podání **žádosti o svěřeni dítěte do péče budoucích pěstounů**, a to **nejpozději do 30 dnů** ode dne, kdy mu bylo doručeno písemné oznámení krajského úřadu o tom, že byl pro konkrétní dítě vybrán jako vhodný osvojitel nebo pěstoun. Následováno **dohodou o výkonu pěstounské péče** (viz příloha č. 2) a profesionální pěstoun může začít pečovat o nového člena rodiny.

7.2 Zájem o profesi pěstouna

Jaké jsou jedny z prvních oficiálních zmínek o zájmu a zvýšení počtu profesionálních pěstounů? Ve druhé části kapitoly navazují na proces, kterým musí projít každý budoucí profesionální pěstoun a tou je **odezva z řad zájemců o profesionální pěstounství reagujících na změny v systému NRP.**

MPSV ve svém oficiálním dokumentu (z 21. Června 2013) uvádí:⁶⁶

„Více než osm stovek dětí už našlo v prvních pěti měsících letošního roku náhradní rodinu. Místo pracovníků v ústavních zařízeních se o ně starají pěstouni. Umožnit dětem život v rodinném prostředí pomohla novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, kterou vypracovalo ministerstvo práce a sociálních věcí a platí od letoška. Díky ní je v České republice dnes už téměř deset tisíc rodin pěstounů a poručníků a domov získalo více než dvanáct tisíc dětí. Za péči o svěřené děti dostávají pěstouni od Úřadu práce ČR nově mzdu a mají nárok také na speciální služby.“

⁶⁶ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, MPSV: *U pěstounů už žije o pětinu víc dětí než loni* [online]. [cit. 25. 03. 2014]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/15526/TZ_210613a.pdf

Tato informace je jistě optimistická a naznačuje úspěch nejen pro tvůrce novelizace, ale hlavně pro děti doposud žijící bez rodiny v ústavní péči. Nicméně je třeba zdůraznit, že změna systému a dosud zažitá praxe chce určitý čas. Určitou dobu zabere i výběr a příprava pěstounů, dále proces schvalování jak jsem uvedla výše. To vše se zatím promítá do **celkového počtu oficiálních profesionálních pěstounů.**

Kapitolou sedmou uzavírám teoretickou část diplomové práce, která byla zaměřena na **proces zprostředkování NRP (pěstounské péče)** a cíleně též na první **znaky zájmu o profesi pěstounství.**

EMPIRICKÁ ČÁST

8 Úvod do šetření

V teoretické části diplomové práce jsem se zabývala rodinou a jejím významem pro člověka, popsala jsem jednotlivé formy náhradní péče se zaměřením na NRP a úskalími náhradního rodičovství, se kterými se tyto rodiny setkávají. Detailněji jsem specifikovala novinku v ČR - **profesionalizaci pěstounské péče**, její legislativní rámec, průběh zprostředkování a jaké jsou obecně první názory na profesionalizaci pěstounské péče, neboť tvoří základ diplomové práce a **její analýza byla mým cílem**. Pro porovnání a zajímavost jsem demonstrovala systémy pěstounské péče ve vybraných zemích. Nicméně, jaké jsou individuální zkušenosti a poznatky pěstounů, tedy osob přímo zainteresovaných v oblasti NRP jsem zde postrádala. V empirické části diplomové práce proto věnuji pozornost konkrétním pěstounům, jejich myšlenky, zážitky a zkušenosti jsou unikátním materiálem, který potvrzuje a doplňuje teoretickou část práce.

Cíle šetření

Hlavním cílem šetření je **zjistit názory pěstounů na problematiku a změny v systému pěstounské péče** a porozumět jejich prožitkům. Následně interpretuji zjištěné údaje o subjektivním pohledu na pěstounství a novelizovaný systém NRP.

Dílním cílem je **odkrýt první odezvy z praxe na novelizaci** pěstounství. Zaznamenává profesionalizace úspěch, či je zde nezáměr ze strany zájemců o práci pěstouna? Jsou pěstouni spokojeni se současnou úpravou zákona?

Všechny tyto poznatky mohou být inspirující pro nové zájemce o profesi pěstounství, což by přineslo méně dětí v ústavní péči. Stejně tak informace z oblasti NRP mohou sloužit jako zdroj nových poznatků pro nejširší všeobecně vzdělanou veřejnost.

Švaříček s Šedovou o cílech šetření říkají: Cíle šetření společně s výzkumnými otázkami představují pomyslný kompas, podle nějž bychom se měli v průběhu celého výzkumného procesu orientovat, neustále sledujeme, zda se blížíme k jejich naplnění, či nikoli.⁶⁷

⁶⁷ ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 64.

Výzkumné otázky

Před vlastním pokračování v šetření je nutné nejdříve stanovit výzkumné otázky.

Švaříček, Šedová a kol., k definování výzkumných otázek konstatují:

„Výzkumné otázky tvoří jádro každého výzkumného projektu. Plní dvě základní funkce: pomáhají zosřít výzkum tak, aby poskytl výsledky v souladu se stanovenými cíly, a ukazují také cestu, jak výzkum vést. Výzkumné otázky musí být v souladu se stanovenými cíly i výzkumným problémem. Představují další zúžení a konkretizování výzkumného problému.“⁶⁸

Stylizovala jsem tak nejprve hlavní výzkumnou otázku, která se shoduje se stanoveným cílem šetření.

Jak vnímají pěstouni problematiku profesionální pěstounské péče v ČR?

Na tuto otázky bych ráda získala odpověď pomocí následujících dílčích výzkumných otázek:

1. Jaká vidíte pozitiva a negativa současné profesionální pěstounské péče?
2. Jak vnímají pěstouni zájem kolem sebe pro naplnění profese pěstounů?
3. Jaká je motivace pro pěstounskou péči?
4. Jaký je názor pěstounů na současné odměny, úhrady a odborná pomoc v pěstounské péči?
5. Jaká je reakce okolí na pěstouny samotné?
6. Jakým způsobem hovoří pěstouni s dítětem o jeho minulosti?
7. Jak pěstouni vnímají biologickou rodinu dítěte?
8. Jak pěstouni posuzují informovanost v systému NRP?

V souvislosti s výše jmenovanými výzkumnými otázkami jsem následně vytvořila základní otázky pro rozhovor s pěstouny (viz příloha č. 3).

Metody šetření

S ohledem na cíl šetření a celkové pojetí diplomové práce jsem zvolila ke zkoumané skutečnosti **kvalitativní přístup**. Nejvhodnější se mi jevila **metoda polostrukturovaného rozhovoru** s otevřenými otázkami.

Švaříček s Šedovou ke zmíněným metodám šetření uvádějí: Cílem polostrukturovaného rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o studovaném

⁶⁸ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 67.

jevu (kvalitativní přístup), zatímco účelem standardizovaného strukturovaného rozhovoru je položit několik identických otázek ve stejném pořadí (kvantitativní přístup).⁶⁹

Průběh šetření

Rozhovory s respondenty jsem prováděla v průběhu měsíce října 2013. **S pěstouny jsem měla možnost se téměř denně setkávat** v prostředí dětského sanatoria **po dobu jednoho měsíce**. Vzhledem k tomu, že se šetření zaměřuje na velmi citlivé a důvěrné informace o soukromém životě pěstounů, byl výběr respondentů založen především na důvěře a ochotě vzniklé právě při společně stráveném čase. Náhodná příležitost osobního poznání pěstounů mi pomohla s výběrem vzorku.

Na kvalifikované šetření jsem si připravila otázky. Každou pěstounku jsem dopředu při bližším seznámení informovala o přípravě své práce s tématem pěstounství a ubezpečila jsem je o anonymitě získaných informací.

Protože jsme měly možnost se téměř denně setkávat, tak se naše rozhovory opakovaly a vše probíhalo v příjemné a uvolněné atmosféře. Při rozhovorech jsem nemusela použít diktafon, což podtrhlo důvěru, pouze jsem si odpovědi na položené otázky zaznamenala a ještě týž den přepsala.

Po zjištění potřebných odpovědí náš rozhovor pokračoval o dalších tématech. Po měsíci stráveném v příjemném prostředí jsme se nakonec rozloučily s pozváním do svých profilů na sociální síti a možností osobních setkání.

⁶⁹ ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 13.

9 Popis výzkumného souboru

V kapitole se zabývám popisem výzkumného souboru, z důvodu anonymity nebudu uvádět pravá jména, bydliště ani pěstounů ani jejich dětí. Protože převážná většina dětí má určitý handicap, uvádím pouze, zda mají větší či menší zdravotní problémy a stručný popis jejich rodiny.

Se šetřením a poskytnutím rozhovoru **souhlasilo 5 respondentů**, jednalo se o pěstounské ženy, které tvořily doprovod u svých dětí v léčebném sanatoriu a pěstounskou péči vykonávaly spolu se svým manželem. Jedna pěstounka byla rozvedená a žila s přítelem, který pomáhal ve výchově dětí. Pěstounské rodiny v téměř všech případech pečovaly, jak o děti vlastní, tak o přijaté. Pouze jedna pěstounka vykonávala péči samotná a zároveň pečovala pouze o jedno dítě v pěstounské péči.

Rodiny se dále odlišovaly místem svého bydliště, dvě pěstounky žily ve městě a tři pěstounské rodiny na vesnici.

Přesto, že se evidentně jedná o **nesourodý soubor respondentek**, dle mého názoru to je **pro naplnění cíle práce spíše přínos**, než nedostatek. Neboť zdůrazňuje rozmanitost životních situací a umožňuje pohled na problematiku pěstounské péče.

Popis pěstounských rodin:

PE1: Alešovi

Pěstounská rodina (žena 52, muž 54 let), mají dvě vlastní děti, které jsou již dospělé a žijí odděleně. V pěstounské péči mají tři děti sourozenci (dvě dívky a chlapce) vietnamského etnika. Děti byly přijaty do péče postupně, dívky jsou zde již 7 let, mladší chlapec zhruba 5 let. Děti jsou ve věku 10 a 12 let (dívky), chlapec má 7 let. Všechny tři děti mají různé zdravotní problémy, dívky jsou na tom lépe, chlapec má bohužel špatnou lékařskou prognózu. Se dvěma dětmi byla pěstounka současně v sanatoriu na léčení, kde za nimi přijížděl na návštěvu otec pěstoun i s dalším dítětem (pěstounskou dívkou) a navštěvovala je také biologická dcera. Vlastní matka žije v ČR, ale cca 300 km od jejich bydliště. Otec každého dítěte je jiný, ve dvou případech jsou otcové neznámí a u jednoho dítěte otec žije trvale mimo ČR.

Pěstounská rodina žije ve větším městě v bytě.

PE2: paní Dobrá

Starší paní (61 let) pečuje v pěstounské péči o svého vnuka. Příběh není úplně typický pro děti v pěstounské péči. Dcera paní Dobré zemřela při autonehodě, kde cestoval i její vnuk (16 let), ten nehodu přežil, ale bohužel u něj došlo k velmi vážnému poranění s trvalými následky. Nikdo jiný z rodiny se o nemocného hochu nezajímal. Nyní je chlapec upoután na vozíku a je zcela závislý na péči své babičky, prognóza léčby není optimistická. Tak, jak se ve většině případů v NRP nejedná o osiřelé děti (nebo mladistvé), tak zmíněný případ ukazuje i méně obvyklou stránku pěstounské péče. Problém zřejmě může nastat v momentě, kdy babička již nebude moci se o svého vnuka postarat. Babička i s vnukem bydlí v bytě ve městě.

PE3: paní Fialová

Pěstounka ve středním věku (45 let), jedno dítě vlastní, a protože již dalšího potomka mít nemohla tak se i díky tomu postupně její manželství rozpadlo. Po nějaké době si našla přítele, se kterým se navštěvují. Dospívající biologická dcera ji v myšlence pěstounství podporovala, po nabídce dvou chlapců, sourozenců (8 a 6 let) je jely obě navštívit a rozhodly se je přijmout. Oba kluci mají zřetelné problémy, jejichž intenzita se mění s vývojem. I přes určité těžší období paní přijímá do pěstounské péče ještě jednoho chlapce, budou mu 4 roky. Předpokládá, že by byla schopná s pomocí dcery se v budoucnu postarat ještě o další dítě. Tato pěstounská rodina žije ve větším bytě na vesnici.

PE4: Galíkovi

Manželé (žena 54 let, muž 52 let) se dvěma biologickými dětmi, dvojčata dcera a chlapec (28 let), po problémech s těhotenstvím paní už nemůže mít další děti. Z vděčnosti za zdravé narozené děti, chtějí manželé pomoci dalším dětem bez rodiny. Protože děti vhodné do pěstounské péče jsou téměř vždy znevýhodněné handicapem, rozhodnou se právě pro pěstounskou péči. Přijímají chlapce romského etnika (6 let) s pohybovým znevýhodněním, lékařská prognóza je optimistická. Chlapec je po pěti společných letech a pravidelné léčbě v sanatoriu soběstačný, pouze má specifický problém při chůzi. Manželé si podali žádost o přidělení do péče ještě jednoho chlapcova sourozence.

Manželé žijí na vesnici v malém rodinném domku.

PE5: Hanákovi

Manželský pár (žena 46 let, muž 48 let), dvě vlastní dívky jsou již dospělé (19 a 20 let), s výchovou dětí občas pomáhají. Žena je po úspěšné léčbě vážné nemoci. Dcery se osamostatňují. Proto se s manželem rozhodli „poděkovat“ za záchranu jejího života pomocí někomu dalšímu. Přijali sourozence (chlapec, děvče) minoritního etnika (oba rodiče jsou Romové). Chlapec přišel do rodiny ve třech letech a dívka v roce a půl. Oba mají zdravotní problémy, chlapec je navíc hyperaktivní.

Rodina s pěstounskými dětmi žije na vesnici v rodinném domku.

10 Interpretace šetřených dat

V desáté kapitole interpretuji zjištěná data, která jsem získala pomocí polostrukturovaných rozhovorů s pěstounskými matkami. Šetřením získaná data objasňuji prostřednictvím vysledovaných okruhů. U jednotlivých konkrétních odpovědí respondentů používám citaci, pro představu specifického jazyka.

Švaříček a Šedřová u interpretace dat doporučují hledat již vyvinuté kategorie a linky mezi jednotlivými případy. Sleduje se, zda se u různých případů objevuje stejná kategorie. Vytváříme tak vlastně pomyslnou tabulku, kde jsou případy a společné kategorie.⁷⁰

10.1 Klady a zápory profesionální pěstounské péče

Se současnou změnou zákona v systému NRP nelze položit jinou první výzkumnou otázku: **Jaká vidíte pozitiva a negativa současné profesionální pěstounské péče?**

Profesionalizace pěstounské péče přinesla jistě velké změny v systému NRP, výčet změn jsem se již zabývala v teoretické části práce. Tato transformace sebou přinesla zvýšení odměn pro pěstouny tím i snahu o snížení (eliminaci) ústavní péče. Pěstouni tuto skutečnost vidí jako pozitivum pro vznik dalších pěstounů, kteří již nebudou mít existenční obavy. *„Aspoň bude víc dětí v pěstounských rodinách, kde se můžou líp vyvíjet než v ústavu a přes odměny pěstounům stát ušetří. Řekli jsme paní na úřadě, že těch peněz je snad až dost, ale odpověděla nám klidně, že děláme dobrou věc a ať se nebojíme, že nám toho děti hodně rozbijou. Špatného zatím nevidím nic, ještě je brzo něco hodnotit.“* (PE5).

U většiny pěstounů se objevil pozitivní náhled na zabezpečení potřeb dítěte. *„Ty děti u nás nechodí jako žebráci, můžu jim koupit něco slušného na sebe, nebo třeba brusle, aby se jim ostatní děti neposmívaly. Negativní věci se určitě nějaká ukážou, zatím nevím.“* (PE3).

Pěstouni též hodnotili kladně možnost pomocných služeb pro pěstouny, mezi které patří: krátkodobá péče, odborná pomoc, nárok na volno, dovolenou. *„Aspoň si můžu oddechnout, něco zajet vyřídit, můžu někomu říct, že to je tak a tak. Doma se mi zdá, že si nemám s kým pokecat a to mám plný byt lidí. Negativní na pěstounské péči je asi to, že je zatím málo pěstounů.“* (PE1).

Služby jsem popisovala v kapitole čtvrté a jsou také součástí dohody o pěstounské péči. *„Nějaký ten oddech potřebujeme taky a navíc se s někým odborně poradit, přece jen*

⁷⁰ ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠEŘOVÁ Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 230.

je to trochu jiný kluk a jsou s ním i problémy. Negativní být nechci, všechno ukáže čas, ukáže i to co je na tom novém systému špatné.“(PE4).

Paní Dobrá hodnotí profesionální pěstounskou péči hlavně pozitivně. *„Myslím si, že je dobře, když děti vyrůstají v rodině, než v ústavu a že jsou za to peníze? Vždyť je to prospěšná věc a výchova stojí peníze. Když už to tak dopadlo a zůstala jsem s J. sama, tak mám aspoň nějakou korunu a můžu se o něj líp postarat, ale co bude s chudákem klukem, až tu nebudu, to ví Bůh.*“(PE2)

Jak je patrné z výše uvedeného, pěstouni vnímají pozitivně na profesionální pěstounské péči na prvním místě úbytek dětí v ústavech. Systém odměn pro pěstouna a úhrad potřeb pro dítě, podle nich přispívá k vyrovnanému fungování pěstounských rodin. Též hodnotí kladně odbornou pomoc, kterou systém NRP umožňuje. Podstatná negativa současné profesionální pěstounské péče nebyla pěstouny zmiňována s ohledem na krátkou dobu po novelizaci.

10.2 Zájem o profesionální péči z pohledu pěstouna

Předpokladem úspěšné legislativní přeměny systému NRP by měl být dostatek nových profesionálních pěstounů a tím zároveň úbytek dětí v ústavní péči. Ve výzkumné otázce č. 2 se tážou: **Jak vnímají pěstouni zájem kolem sebe pro naplnění profese pěstounů?**

Někteří pěstouni zájem o profesi pěstounství vnímají velice zřetelně přímo kolem sebe. *„Vlastní dcera mi pomáhá s dětma a vlastně si na ně tak zvykla, že se rozhodla pokračovat tak jak já. Chce být také pěstounka, ono je to dobře, ví, co to obnáší tak jsem nakonec ráda.*“(PE1). Příklad pěstounství v rodině může být asi nejvíce nápomocný pro rozhodnutí stát se profesionálním pěstounem.

Paní Fialová má podobný názor na zájem o pěstounství, jako předchozí pěstounka: *„U nás to přichází tak nějak samo a pozvolna, nejstarší dcera mě vždycky v myšlence pěstounství podporovala, někdy jsme na to byly jen my dvě. Teď mi někdy říká, že by to chtěla dělat sama, až se úplně osamostatní, podá si žádost, ale zatím ještě pomáhá s výchovou mých kluků.*“(PE3). Zájem o pěstounskou profesi může začít myšlenkou, nebo dotazem z již vytvořeného zájmu.

„U nás na vesnici všechno chodí tak nějak jinak, než ve městě, lidi jsou si blíž a nebojí se zeptat i na osobní věci. Sousedí se mě mnohokrát ptali, jak to je s tím naším

klukem, vidí, že je tmavší a jsou zvědaví. Ptali se i jiní, jak to chodí, kde a co a jak se dá vyřídit. Zájem asi už bude.“ (PE4). Smysl pro pěstounskou péči vychází určitě z povědomí o možnosti, z dostupných informací.

„Tak, jak se nás někteří známí ptali na práci pěstouna, tak jsme pochopili, že asi zájem bude, ono to ještě ukáže čas, jestli ten zájem vydrží.“ (PE5). Naproti tomu, někteří pěstouni můžou vnímat zájem nulový.

Právě nulový zájem vnímá kolem sebe paní Dobrá: *„Když já s nikým o tom, že mám kluka v pěstounské péči, ani nemluví. Známi vědí, že je to můj vlastní synovec, tak kdopak by se na něco ptal.*“ (PE2).

Z poznatků u druhé otázky vyplývá, že přímo ve svém okolí pěstouni vnímají zvýšený zájem o oblast pěstounské péče. Projevující se nejen dotazováním, ale také ve dvou případech je zřejmé i přesvědčení pokračovat ve „šlápějích pěstouna“. Pouze v jednom případě pěstounka nezaznamenala žádný zájem.

10.3 Motivace pěstouna

Každá aktivita člověka je vyvíjená podle jeho množství energie a závisí též na osobní motivaci. Při rozhodnutí přijmout „cizí“ dítě do vlastní rodiny a pečovat o něj, to bude platit dvojnásob. Tématem motivů pro pěstounství jsem se již zabývala v kapitole šesté, teoretické části, kde jsem uvedla neplodnost, altruismus, snaha se odvděčit někomu za osud atd. Pěstounek jsem se otázala: **Jaká je motivace pro pěstounskou péči?** Každá pěstounka uvádí motivaci, kterou cítila sama, při rozhodování o přijetí dítěte.

Existují přímo motivující životní situace, kdy dítě osiřl a potřebuje náhlou pomoc přímo v rodině. *„Když se stalo to neštěstí mé dceři a vnuk z toho vyvázl s takovými problémy, nebylo nad čím přemýšlet, člověk byl motivován jen svým srdcem.*“ (PE2). Mezi další motivy patří touha mít víc dětí, která biologicky nejde naplnit.

„Jedno dítě jsem měla, ale mít další to už nešlo a tak jsem zvažovala adopci nebo pěstounství. Psycholožka mi poradila pěstounství a udělala jsem dobře, nebojím se mít velkou rodinu.“ (PE3). Motivace větší rodiny, zdravotní komplikace a vlastní biologické dítě patří mezi důvody rodičů pro výběr pěstounství, ne adopce.

„Po problémech s těhotenstvím a u porodu mi ani lékaři nedoporučovali mít další děti a my jsme chtěli další a zároveň se odvděčit za to jak to dopadlo, tak jsme šli do

pěstounství.“ (PE4). Vděčnost za život a nenaplněný rodičovský potenciál byl motivací pro další pěstouny.

„Že jsem se uzdravila a mohla dávat, vynahradit někomu rodinu, kterou nemá, asi to byl ten důvod, ta motivace.“ (PE5). Pro jednu z pěstunek byla motivující též zkušenost s pěstounskou péčí v rodině. Zajímala se spolu s manželem o osudy dětí vhodných do pěstounské péče, až ji upoutal příběh vietnamských dívek. *„Když jsem viděla, že ti malý žluťásci jsou volní, tak jsem věděla, že je chci a potom ještě jejich brášku ať je mám pohromadě.“* (PE1).

Motivy pro pěstounství jsou různé, nicméně většinou jde o naplnění rodičovského potenciálu. Pěstounky většinou již další dítě mít nemohli, nebo cítili vděčnost za pozitivní životní obrat a měli motiv se odvděčit. V jednom případě se jednalo o motiv zabezpečit vlastního vnuka. Zlepšení své finanční situace neuvedl mezi hlavními důvody žádný z respondentů.

10.4 Současný systém odměn, úhrad a pomoc pro pěstouny

Ve čtvrté subkapitole interpretuji ze zjištěných dat názor respondentů na současný novelizovaný systém odměn pro pěstouny a to pomocí otázky: **Jaký je názor pěstounů na současné odměny, úhrady a odborná pomoc v pěstounské péči?** Novelizovaným systémem odměn atd. v profesionální pěstounské péči jsem se již zabývala v teoretické části. V praktické části mě zajímaly názory z pěstounské praxe.

„Teď to funguje dobře, musím si to hlídat, na co máme nárok, ale funguje to dobře.“ (PE4). Všichni pěstouni hodnotí kladně současné odměny.

„Na kluka беру pomalu dvakrát víc, jak na holky, ale je fakt, že on má velké zdravotní problémy. Mají to tak nastaveno – čím víc je kdo nemocný, tím se na něj bere víc. Nechala jsem si taky zajistit místo na kontakt s jejich biologickou matkou.“ (PE1). Formy odměn na dítě v pěstounské péči jsou odlišné, dle postižení dítěte. Více jsem je specifikovala v teoretické části práce, v kapitole čtvrté: odměny, příspěvky, služby.

„Finančně je to dobré, nestěžuju si, ale že bych si brala dovolenou, nebo nějaké volno, to jsem zatím neřešila. Mám dospívající dceru, tak zatím mi pomáhá, ale je dobré vědět, že by to šlo.“ (PE3). Systém podpůrných služeb, pěstouni využívají zatím méně, přestože zde mají nárok např. na zajištění celodenní péče pro dítě, dovolenou atd. Pomocné služby jsou jmenovány v Dohodě o výkonu pěstounské péče (viz příloha č. 3).

„Nejdřív jsem si říkala, že těch peněz je snad až dost, ale je fakt, že děti toho dost rozbijou. Celkově jsem spokojená.“ (PE5). Příspěvky se mimo jiné dělí na: odměnu pěstouna, která se vypočítává dle počtu dětí a stupni postižení a příspěvek na úhradu potřeb dítěte.

„Poradili mi to známí, že si můžu vzít vnuka do pěstounské péče, stejně jsem se o něj starala, teď je to určitě finančně lepší. Ani přesně nevím, na co všechno mám nárok.“ (PE2).

Z odpovědí na otázku odměn, úhrad a služeb vyznívá celková spokojenost se systémem odměn a úhrad. Naopak pomocné služby pro pěstouny, většina z respondentů nevyužívá vůbec, nebo jen okrajově. V této oblasti ještě není dobrá informovanost pěstounek, co lze využít a kde a na koho se mají obrátit. Dle mého názoru, postupem času budou i pomocné služby pěstouny více využívány.

10.5 Reakce okolí na profesionální pěstouny

Pěstouni jsou v denním kontaktu s okolím, svou vlastní rodinou, velmi často je na první pohled patrné, že vychovávají „cizí děti“. Neboť děti bývají odlišného etnika, nebo je zde znatelný věkový rozdíl mezi pěstouny a dětmi, či jiné znaky. Lidé v okolí, zvláště na vesnici se velmi rychle dozví o pěstounské výchově. **Jaká je reakce okolí na pěstouny samotné?** Na pátou otázku navazuje interpretace odpovědi respondentů.

„Reakce rodiny byla hrozná, kromě samozřejmě mé nejbližší rodiny, ale vzdálenější rodina se s náma už nestýká, prý to děláme pro peníze. Taky jim asi vadí, že máme vietnamské děti, nebo bůhví co. Cizí lidi se chovají většinou slušně, ale mají taky odstup, tady v sanatoriu je to jiné, každý má ten svůj problém a jsme si tak bližší.“ (PE1). Lidé z okolí si mohou vytvořit předsudky vůči pěstounům, možná také díky mediální informovanosti o odměnách pro pěstouny.

„Dva noví Romové na vesnici, to si umíte představit, nevadí, že to jsou děti, každý na nich něco nepěkného vidí. Lidi se nás dívají divně, tak nějak chladně, v rodině to není o moc lepší.“ (PE5). Většina respondentů má podobný názor, lidé z okolí reagují na pěstounské rodiny chladně až odmítavě.

„Nejvíc nám asi závidí ty peníze, přitom si žijeme normálně, vidí toho tmavého kluka a říkají si, že to děláme jen pro peníze. To lidem nevysvětlíte. Tady je to jiné v sanatoriu má každý své starosti s dítětem a všichni jsme tolerantnější.“ (PE4). Reakce okolí vnímá

většina pěstunek negativně, pocítují chladný zájem a neporozumění, ale nemusí to být vždy stejné.

„Reakce okolí? Na tom mi nezáleží. Mám svou rodinu, své známé a komu ty moje pěstounské děti vadí, tak to je jeho problém. Jsem pěstounka a hotovo.“ (PE3). Určitě záleží též na subjektivním přístupu k názoru okolí, jestli ho pěstoun vnímá, nebo reakce okolí vytěšňuje.

„Já nějaký zvýšený zájem o sebe nebo o svého vnuka nevnímám, pokud se někdo zeptá, tak jako Vy, tak mu odpovím, ale podle mě je to normální reakce.“ (PE2).

Většina účastníků šetření se shodla na negativním postoji okolí. Dotázané vnímají negativní ohlas na jejich výkon profese pěstounství nejen u cizích lidí, ale též u své rodiny. Hlavním důvodem uvádějí na prvním místě peníze, dále jiné etnikum. Horší situace je na vesnici, kde o sobě lidé vědí prakticky téměř vše, oproti městu, kde je život anonymnější. Jedna respondentka uvedla, že ji reakce okolí připadá normální, nebo ji více méně nezajímá, neboť si utváří svůj život sama. Poslední dotázaná je s reakcí okolí spokojená, protože ji díky výchově vlastního synovce připadá normální. Z interpretace je patrné, že velkým dílem záleží na subjektivním pocitu a povaze člověka.

10.6 Minulost dítěte

Minulost dítěte je jeho neodmyslitelnou součástí, s tím vstupuje do nové pěstounské rodiny. Pěstouni mají přímo uvedeno v Dohodě o pěstounské péči, aby umožnili kontakt dítěte s biologickou rodinou, pokud je setkávání v zájmu dítěte. A zároveň je zde zmíněna podpora a rozvoj dětské identity. Identitu dítěte jsem již popisovala v kapitole šesté – specifika pěstounské péče. Šestou otázkou jsem se dotázala: **Jakým způsobem hovoří pěstouni s dítětem o jeho minulosti?**

„Snažíme se od začátku, aby věděli, odkud pocházejí, říkali jsme jim, že jsou z malého domečku, odkud jsme si je vzali. Maminka na ně neměla čas a táta odjel, tak se o ně staráme jako náhradní máma a táta. Opakujeme to jak je potřeba. Mají právo vědět, odkud jsou. Oni vědí, že jsou vietnamského původu a mluvíme o jejich původní zemi, jak to tam vypadá.“ (PE1). Víceméně všichni dotázaní jasně vyjádřili potřebu o náhradním rodičovství a o minulosti dítěte hovořit co nejdříve to jde.

„Mluvím s nimi o jejich minulosti normálně, že jsem je vzala z domova, byli jsme se tam později podívat, aby ten nejmladší si udělal představu. Děti jsou bílé, tak jim nemusím

vysvětlovat nic zvláštního.“ (PE3). U jiného etnika je lepší informovat dítě o historii kultury, zvycích, odlišnostech.

„Chlapce jsme vzali v šesti letech, tak to už vnímal okolí, ale mluvíme s ním o historii Rómů, někdy mu říkám: podívej, za to může ten tvůj temperament, my jsme proti tobě takový klidnější. Nepříjemné věci, že byl týraný a tak, to mu rozhodně nepřipomínáme.“ (PE4). Pěstouni neopomíjejí mluvit o minulosti dítěte, avšak traumatizující zážitky nechávají zapomenout.

„Obě naše děti jsou tmavé a byly docela malé, když jsme je přijali, proto jsme jim o minulosti začali vyprávět formou pohádek. Říkáme jim, jak to bylo hezkým způsobem, aby je to netraumatizovalo. Každopádně, je důležité mluvit o minulosti tak brzo jak to jde.“ (PE5). Všichni dotazovaní uvádějí potřebu hovořit s dětmi brzo, dříve než se setkají s negativní reakcí okolního světa.

„S J. je to těžké, on po té nehodě špatně chápe, je postižený. Mluví s ním co je potřeba a hlavně čemu rozumí. Že jsem jen jeho babička, to J. ví.“ (PE2).

Mnozí účastníci šetření byli přesvědčeni o potřebě sdělování vhodných informací z minulosti dítěte, zároveň však odmítali mluvit o strastiplných momentech ze života dětí. Právě otevřená komunikace v pěstounské rodině, je podle nich nejlepší prevence vzniku problémů. Sdělování minulosti dítěti by vždy mělo být provedeno citlivě, vzhledem k jeho věku a rozumových schopností.

10.7 Biologická rodina

Velmi ožehavým tématem v oblasti pěstounské péče jsou vlastní biologičtí rodiče, eventuelně další příbuzní dítěte. Subkapitola tedy interpretuje odpovědi na otázku č. 7: **Jak pěstouni vnímají biologickou rodinu dítěte?** Názory na biologickou rodinu se různí, záleží na zkušenostech pěstouna s rodičem dítěte.

„Děti mají jen matku, otcové jsou buď neznámí, nebo odjeli zpátky do Vietnamu. Ale to stačí, ona se objeví, vždycky když potřebuje peníze. O děti zájem nemá, ale vždycky když přijede tak je to průser, ten nejmladší na ni visí a ona mu naslibuje, jak si ho vezme. A ze mě tahá informace, kolik na ně beru atd. Před dětma o ní špatně nemluví, to né, ale jsou s ní jenom problémy, ještě že bydlí tak daleko.“ (PE1). Další pěstounka má též negativní pocit z biologické rodiny.

„Jejich rodiče jim nikdy nic dobrého nepřinesli. Matka pije a střídá partnery, kluci jsou z návštěv spíš rozrušeni, naštěstí se objevuje málokdy.“ (PE3). Naopak někteří pěstouni hovoří o nulovém kontaktu s biologickou rodinou.

„Ta klukova rodina má děti víc a všechny jsou někde po domovech, nebo už u pěstounů, rodiče o děti nemají zájem. Možná je to pro nás teď jednodušší, že se chlapec neptá, ale co za pár let, až je bude ten náš cikánek chtít najít. No, nevíme, jaký si na to vytvoří názor.“ (PE4). Podobnou zkušenost sdílí též další pěstouni.

„Biologičtí rodiče jako-by ani nebyli, nevíme toho o nich příliš. Holka se po nich jednou ptala, kluk zase říká, neporoučej mi, nejsi moje matka, ale že by je chtěli vidět, tak to ne. Pokud by se jejich rodiče objevili a chtěli se s nimi setkat, mají na to nárok, možná by to bylo i lepší, aby si je děti tak neidealizovaly.“ (PE5). Poslední respondent se názorem přibližuje k neutrálnímu stanovisku.

„Rodina je pořád naše rodina, ale je pravda, že jak na J. pobírám peníze, tak vztahy v rodině ochladly, přitom nikdo jiný z rodiny by se o něj starat nechtěl.“ (PE2).

Polovina dotázaných se shoduje, že biologičtí rodiče o děti nemají zájem a nenavštěvují je vůbec, nebo jen velmi zřídka. V rodinách, kde ke styku s biologickou rodinou nedochází vůbec, pěstouni navíc uvádějí, že dítě ještě nevyjádřilo potřebu se s rodiči setkat. Další část respondentů poukazuje na negativní zkušenosti s rodiči a objevují se i takové názory, že kontakt s biologickou rodinou dětem spíše neprospívá. Je zde rovněž mínění, že nepříznivý postoj rodiny je v důsledku vyplácených odměn pro pěstouna.

10.8 Dostupnost informací pro pěstouny v NRP

V závěrečné subkapitole interpretuji šetřená data získaná pomocí dílčí otázky č. 8: **Jak pěstouni posuzují informovanost v systému NRP.** Mezi názory pěstounů na dostupnost informací o pěstounství, existují rozdíly.

„Paní na úřadě se vždycky diví, jak všechno vím pomalu líp než ona, úřady ještě neví přesně co a jak. Já když něco chci vědět, ptám se ostatních pěstounů a dobré je kontaktovat neziskovky, nebo nadace tam se dozvím nejvíc.“ (PE1). Další respondentka uvádí informovanost dobrou, a to díky neziskovým organizacím pracujícím v oblasti NRP.

„Podle mě je to dobré, něco se dozvím od dalších pěstounů, ale hlavně díky neziskovkám jako jsou: Pěstouni pěstounům, Spolu dětem, Středisko náhradní rodinné péče, je jich hodně i na internetu a hlavně pomáhají nám pěstounům.“ (PE3).

Dostupnost informací závisí též na aktivitě samotného pěstouna, jestli má přístup na internet, nebo zdali umí používat PC.

„Informovanost mi přijde špatná, mě to řekl soused, že mám nárok na to a na to. Paní z úřadu mi to ani neuměla pořádně vysvětlit a s počítačem to neumím. Musím vždycky někomu říct, ať mi něco zjistí na internetu a potom až jdu na úřad.“ (PE2). Následující dotazované se shodují na dostačujících informacích v systému NRP.

„Ty sociální pracovnice jsou fakt dost zatížené a teď ty změny systému, myslím si, že dělají, co můžou. Až se to troch zaběhne tak se to ještě zlepší.“ (PE4). Také zdůrazňují pomoc v oblasti neziskových organizací.

„Špatné to není, na úřadě se snaží pomoci, já to chápu, ještě se to musí časem vytríbit. Každopádně, když něco potřebuji zjistit, nadace pro pěstouny mi pomůžou a jsem také v kontaktu s dalšími pěstouny.“ (PE5).

V posledním oddílu kapitoly se všechny dotazované vyjadřovaly na dostupnost prospěšných informací v soustavě NRP, a to v souladu se svými zkušenostmi. Převážná většina pokládá informovanost v systému NRP za dobrou, nebo alespoň za dostačující s ohledem na krátkou dobu po novelizaci systému. Respondenti zdůrazňují potřebu kontaktu a komunikace s dalšími pěstouny, či s nadacemi, nebo neziskovými sdruženími pracujícími právě na podporu pěstounských rodin. Pouze jedna pěstounka vyjadřuje subjektivně špatný pocit z NRP ve funkci informátora, ale sama podotýká, že na internetu informace jsou, pouze je ona sama neumí vyhledat.

11 Shrnutí šetření

V poslední kapitole sumarizují zjištění, ke kterému jsme dospěla v rámci empirického výzkumu vybraného vzorku pěstounských rodin. Mohu tedy odpovědět na hlavní výzkumnou otázku: **Jak vnímají pěstouni problematiku profesionální pěstounské péče v ČR?**

Pohled pěstounů na NRP, dle mého názoru nejdříve posuzuje **klady a zápory** v oblasti **profesionální pěstounské péče**. Účastníci šetření hodnotili pozitivně profesionální pěstounskou péči hlavně v důsledku **zlepšení možnosti pro děti, vyrůstat v prostředí rodiny** oproti doznívajícímu umístění v ústavní péči. Všichni respondenti také **oceňovali** na novelizovaném systému NRP **soustavu odměn pro pěstouny a úhrad pro dítě**. Finanční zajištění pěstounské rodiny, podle jejich názoru, přispívá k vyrovnanému chodu pěstounských rodin. Odbornou pomoc při výchově pokládali opět za přínosnou, bez ohledu na to, že ji všichni ještě v plné míře nevyužili. Podstatné **zápory či negativa** současné pěstounské péče pěstouni **nejmenovali** se zřetelem na krátkou dobu po novelizaci.

Pěstouni dále uvedli, že zaznamenali **zvýšený zájem o profesionální pěstounskou péči** ve svém okolí. Uvedený zájem o oblast pěstounství se projevoval nejen dotazováním na konkrétní informace, ale rovněž ve dvou pěstounských rodinách se objevilo přesvědčení u dospělých biologických dětí pokračovat ve „šlápějích pěstouna“.

Každá činnost člověka, tedy i vyvíjení síly na podporu druhého člověka (dítěte), závisí na osobní motivaci. Náhledy pěstounů na jejich motivaci byly odlišné, přece však se ve své podstatě shodně jednalo o motiv naplnění rodičovského potencionálu, v důsledku vlastních biologických nebo citových ztrát. Zlepšení své finanční situace nevedl jako motiv žádný z pěstounů.

Nicméně **novelizovaný systém NRP** v oblasti odměn, úhrad a odborné pomoci vnímali pěstounky jako podstatný **přínos pro jejich práci**. Přestože respitní péči většina z dotázaných využívala jen okrajově, a to jak sami uznali, bylo z neznalosti nabídky. Profesionalizace pěstounství spojená s finančním přínosem částečně odnesla pěstounům dosavadní mezilidské vztahy. **Negativní reakce okolí** v souvislosti s pravidelným **systémem odměn** pro profesionální pěstouny, nebo chladnější sousedské odezvy na výchovu dítěte jiného etnika pěstouni vnímají nejen **u cizích lidí, ale též u své rodiny**. Přesto však reakce okolí závisí i na subjektivním pocitu, povaze člověka a podléhá proměnám v čase.

Děti si spolu se svým příchodem do rodiny přinášejí sebou část své minulosti, kterou pěstouni ve většině případů bez větších problémů akceptovali. Všichni respondenti se shodovali na tom, že **každé dítě má znát svůj původ**. Povědomí o své kultuře, specifika své minulosti podaná lehkou příjemnou formou, která nezmiňuje traumatické zážitky, ani bolestné okamžiky. Většina dotázaných uvedla, že sdělit dítěti citlivě pravdu o jeho minulém životě, by se mělo co nejdříve. Ale optimální formou, která odpovídá věku a stupni chápání dítěte. V některých případech pěstouni uváděli za příklad pohádkový příběh, kde se dítěti vysvětlí i to jak se dostalo do pěstounské rodiny.

Biologická rodina a její kontakt s dítětem jsou specifické oblasti pěstounského života, kdy záleží nejen na zkušenostech pěstouna. **Optimální kontakt s vlastním rodičem**, který je přímo zakotven v Dohodě o pěstounské péči, byl víceméně **obtížně realizovatelný** a velmi často docházelo k absolutnímu nezájmu o vlastní dítě. Nebo styk rodiče s dítětem nebyl ku prospěchu dítěte a byl vykonán např. v důsledku vypočítavosti matky. Jedna pěstounka uvedla, že využívá pro setkání biologické matky s dětmi místo mimo rodinu, což patří do **služeb novelizovaného systému NRP**. Používání odborných služeb pro pěstouny úzce souviselo s informovaností v soustavě sociální péče. Převážná většina dotázaných pokládala **informovanost v oblasti** pěstounské péče za **dobrou, anebo alespoň za dostačující** s ohledem na krátkou dobu po novelizaci. Respondenti zdůrazňovali potřebu kontaktu a komunikace s dalšími pěstouny, či s nadacemi, které fungují jako rychlý a přesný zdroj informací, potřebných při výkonu pěstounské péče. V této souvislosti bylo řečeno, že informovanost na úradech je mnohdy vzhledem k inovacím NRP zatím ne zcela srozumitelná. Pěstouni raději využívali právě již zmíněné neziskové organizace osobně, taktéž hledali informace pomocí internetu. Pouze jedna pěstounka subjektivně uvedla obecně informovanost v NRP za špatnou, ale podotkla, že na internetu sdělení jsou, jen je sama neuměla vyhledat.

DISKUZE

V kapitole se snažím uvést hlavní dosažené výsledky a prokázat v čem jsou zajímavé a v čem mohou být přínosné v oblasti pěstounské péče. Dále uvádím reakci na kritiku.

V souvislosti se změnami v NRP jsem v teoretické části práce mimo jiné poměrně podrobně popsala novelizovaný systém odměn, úhrad potřeb, respitní péči, abych mohla následně zjistit názory pěstounů na transformaci. Výzkumné šetření pomocí kvalitativní analýzy a použitím polostrukturovaného dotazníku u vybraných vzorků v oblasti pěstounské péče mělo potvrdit, či vyvrátit úspěch novelizace pěstounské péče, rovněž zájem o profesi pěstouna. Výsledky šetření, dle mého názoru, vyhodnocují správné použití metod a napovídají o prvních **pozitivních ohlasech na profesionální systém pěstounské péče**. Respondenti hodnotili transformaci oblasti NRP kladně, hlavně v důsledku zlepšení možnosti pro děti vyrůstat v rodinném prostředí. Taktéž všichni dotázaní ocenili na novelizovaném systému soustavu odměn pro pěstouny a úhrad pro dítě a v neposlední řadě i odbornou pomoc pro pěstouny. Finanční zajištění pěstounské rodiny, podle výzkumu, přispívá k vyrovnanému chodu pěstounských rodin. Přesto však peněžní motivaci pro zvolení profese pěstounství nikdo z dotázaných neuvedl. Výsledek zkoumání naznačuje rovněž zvýšený zájem o profesi pěstouna. Diskutabilní se může jevit omezený počet respondentů, kteří se zúčastnili zkoumání a svými odpovědi napomohli k výsledku práce.

V tisku se již objevily první **negativní reakce** na profesionalizaci pěstounství. Pro představu a reakci na kritiku (exposlanec Michal Babák zmínil peníze jako hlavní důvod pro nové pěstouny) uvedlo MPSV na svých webových stránkách nejen přepis kritiky, ale také odezvu na negativní hodnocení. Kde Kateřina Šlesingerová z oddělení ochrany práv dětí a náhradní rodinné péče na MPSV mimo jiné podotýká že: Zájemci o pěstounskou péči se v posledních měsících ozývají ve větším počtu než dříve. S ohledem na tuto skutečnost narůstá i počet těch, kteří neprojdou celým odborným posouzením a následně vezmou svou žádost zpět, nebo je žádost zamítnuta. Posuzování je nastaveno tak, aby neprošli zájemci, kteří nemají potřebné dovednosti pro péči o děti. U rodin, které procházejí tímto procesem, je vyloučeno, aby si děti braly jen pro peníze. Posouzení žadatelů je poměrně náročným procesem a na základě výstupů lze usoudit, co je jejich hlavním záměrem.⁷¹

⁷¹ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, *MPSV: Nábor pěstounů pokračuje* [online]. [cit. 04. 04. 2014]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/17107>

Reakce MPSV na kritiku víceméně koresponduje s výsledky šetření, kde žádný z dotázaných nevedl finanční zlepšení jako motiv pro profesi pěstouna. Zvýšení zájmu o pěstounství po novelizaci NRP se rovněž podílelo na závěrech výzkumu.

Zhodnocení dat výsledků práce a reakce na kritiku, která nebude ojedinělá, rovněž prozrazuje složitost tématu profesionalizace pěstounské péče. Novelizovaná pečovatelská profese přes krátkou dobu na posouzení přináší své první „ovoce“ a je kladně hodnocena ze strany pěstounů, což je první známka úspěchu. Hlavní úspěch na sebe ještě nechá dlouho čekat, tím bude výpověď dětí vyrostlých v pěstounských rodinách.

ZÁVĚR

Prostřednictvím diplomové práce jsem se pokusila objasnit oblast profesionální pěstounské péče po její novelizaci a poukázat na její prospěšnost a specifika práce.

Pro naplnění stanovených cílů diplomové práce jsem se v teoretické části zabývala základními pojmy a přiblížila rodinu její význam a vlastnosti. Rovněž jsem podala přehled o jednotlivých formách NRP v ČR, včetně pěstounské péče. Pohled na NRP v jiných zemích poukázal na odlišnosti i podobnosti v systému péče. Poměrně detailně jsem analyzovala profesionalizaci pěstounské péče se zaměřením na specifika, neboť to bylo součástí hlavního cíle práce. Proces zprostředkování pěstounství a první zmínky zájmu o profesi pěstouna ukončil teoretickou část, aby se následně propojil s empirickou částí, kde již byla shrnutá získaná data z pěstounské praxe.

Při získávání potřebných informací mě překvapila potřeba sdílení u pěstounských rodičů. Pěstouni uvedli, že prostředí sanatoria, kde šetření probíhalo, je pro ně zdrojem uvolnění, odpočinku a možnosti podělit se o starosti i radosti jejich práce, což potvrdilo vhodnost prostředí pro šetření.

Výsledky práce odpověděly na hlavní výzkumnou otázku, jak vnímají pěstouni problematiku profesionální pěstounské péče. Na základě zjištěných údajů lze říci, že **pěstouni vnímají profesionalizaci pěstounské péče:**

- **Pozitivně** v důsledku zlepšení možnosti pro děti vyrůstat v prostředí rodiny.
- **Kladně** v souladu s novelizovanou soustavou odměn pro pěstouny a úhrad pro dítě.
- **Přínosně** pro oblast možného odpočinku, přestože ještě plně sféru respitní péče nevyužívají.
- **Účinnou**, neboť zaznamenali zvýšený zájem o pěstounskou péči ve svém okolí.

Z uvedeného vyplývá, že profesionalizace pěstounské péče a transformace systému NRP je pěstouny pokládána za úspěšnou.

Přes pozitivní celkové hodnocení soustavy NRP, pěstouni uvedli že:

- Zaznamenali chladnější odezvu na jejich profesi ze strany rodiny či okolí, kterou připisovali podezírání ze zjištěnosti, nebo respektu z jiného etnika.
- Akceptují původ dítěte a jeho minulost a jsou ochotni dodržovat kontakt dítěte s biologickými rodiči, přestože v praxi dochází spíše k nezájmu o děti.

- Informovanost o změnách v oblasti NRP ze strany úřadu pokládají za dobrou až dostačující a více využívají komunikace prostřednictvím dalších pěstounů a nadací pracujících v oblasti pěstounství.

Po prozkoumání a zhodnocení oblasti pěstounské péče, usuzuji že, diplomová práce Profesionální pěstouni, nejenže naplnila cíl své práce, ale má širší využití nejen pro zájemce usilující o všeobecný rozhled, ale i pro posluchače studující v sociální oblasti. Práce rovněž může vyvolat zvýšený zájem pro potencionální uchazeče o pěstounskou profesi, nebo pro budoucí pracovníky nadací podporující pěstouny apod. Dle mého názoru se může další směr výzkumu ubírat k definování a objasnění pěstounské péče na přechodnou dobu, která je jistě též velmi zajímavá a přináší další specifické poznatky z oboru.

Seznam literatury

BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2013.

BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s., 2011.

FERNANDEZ, Elizabeth, Richard P. BARTH. *How does foster care work?: international evidence on outcomes*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2010, ISBN 978-1-84905-812-4.

KOLUCHOVÁ, Jarmila. *Psychický vývoj dětí v pěstounské péči*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1992, ISBN 80-85529-01-7.

MATĚJČEK, Zdeněk a kolektiv. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999, ISBN 8071783048.

MATĚJČEK, Zdeněk a kolektiv. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-637-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 2008, Vydání páté. ISBN 978-80-7367-504-2.

MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada Publishing, 1999, ISBN 80-7169-897-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008, Vydání druhé, přepracované. ISBN 978-80-7367-368-0.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Slon, 2006, ISBN 80-86429-58-X.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009, Vydání šesté. ISBN 978-80-7367-647-6.

REZEK, Tomáš. Postavení pěstounů v důchodovém pojištění. *ČSSZ: práce a sociální politika*, Praha: Press Publishing Group, 2013, č. 9, s. 4. ISSN 0049-0962.

ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-313-0.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2003, ISBN 80-86552-62-4.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007, Vydání druhé. ISBN 978-80-7367-250-8.

SINCLAIR, Ian, Kate WILSON a Ian GIBBS. *Foster placements: why they succeed and why they fail*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2005, ISBN 13: 978-1-84310-1734.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012, Vydání druhé, rozšířené a přepracované. ISBN 978-80-246-2153-1.

VOZAROVÁ, Věra. *Cesta k dítěti*. Olomouc, 2012. 48 s. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Univerzity Palackého. Ústav pedagogiky a sociálních studií. Vedoucí bakalářské práce Jitka Skopalová.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, ISBN 978-80-262-0065-9.

Seznam internetových zdrojů

- ČÍ JE DÍTĚ. CZ, *Služby pro náhradní rodiny* [online]. [cit. 29. 10. 2013].
Dostupné z: <http://www.cijedite.cz/?nav=temata/sluzby-pro-nahradni-rodiny.html&comment=97>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, *MPSV: Dohody o výkonu pěstounské péče: vzorová dohoda a formuláře* [online]. [cit. 18. 03. 2014]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14503#1>
Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/15526/TZ_210613a.pdf
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, *MPSV: Nábor pěstounů pokračuje* [online]. [cit. 04. 04. 2014]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/17107>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, *MPSV: Náhradní rodinná péče: Proces zprostředkování* [online]. [cit. 18. 03. 2014].
Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14502>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, *MPSV: Rodina* [online]. [cit. 14. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/11861>
- MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, *MPSV: U pěstounů už žije o pětinu víc dětí než loni* [online]. [cit. 25. 03. 2014].
Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/15526/TZ_210613a.pdf
- OSPOD. CZ, *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. [cit. 25. 09. 2013].
Dostupné z: http://www.ospod.cz/e_download.php?file=data/editor/323cs_1.pdf&original=novela.pdf
- RENT A BABY. CZ, *Další modely rodinné péče* [online]. [cit. 29. 10. 2013].
Dostupné z: http://rent-a-baby.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=69&Itemid=82
- SANACE RODINY. CZ, *Sanace rodiny* [online]. [cit. 25. 09. 2013]. Dostupné z: <http://www.sanacerodiny.cz/>
- SBÍRKA ZÁKONŮ. INFO, *Zákon o rodině* [online]. [cit. 25. 09. 2013]. Dostupné z: <http://www.sbirkazakonu.info/zakon-o-rodine/>
- STREDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, *Náhradní rodinná péče* [online]. [cit. 14. 10. 2013]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/nahradni_rodinna_pecel
- ÚPLNÉ ZNĚNÍ. CZ, *Zákon o rodině* [online]. [cit. 14. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/94-1963-sb-o-rodine/>
- ÚPLNÉ ZNĚNÍ. CZ, *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. [cit. 14. 10. 2013]. Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/359-1999-sb-o-socialne-pravni-ochrane-deti/>

Seznam zkratk

ČR – Česká republika

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

OSPOD – Orgány sociálně-právní ochrany dětí

NRP – Náhradní rodinná péče

ÚP – Úřad práce ČR

VB – Velká Británie

Seznam příloh

Příloha č. 1: Žádost o zařazení do evidence uchazečů (pěstounů)

Příloha č. 2: Dohoda o výkonu pěstounské péče

Příloha č. 3: Výzkumné otázky

Příloha č. 1: Žádost o zařazení do evidence žadatelů (pěstounů)

Žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli / pěstouny / pěstouny na přechodnou dobu

1/2

PROSÍM OBRAŤTE

13 01 01 301

I. Žadatelka:

II. Žadatel:

1) Uveďte všechna jména osoby.

2) Kolonku **Rodné příjmení** vyplňte pouze v případě, že se liší od příjmení.

3) Cizinci, pokud nemají v ČR přiděleno rodné číslo, uvedou v kolonce **Rodné číslo** v ČR datum narození ve tvaru den, měsíc, rok.

4) Pokud je místo čísla popisného přiděleno číslo evidenční, uveďte před číslem písmeno E.

*) Nehodící se škrtněte.

Tiskopis prosím vyplňte čitelně

podací razítko

Příjmení: Jméno¹⁾:

Rodné příjmení²⁾: Titul před jménem: za jménem:

Rodné číslo³⁾: Datum narození:

Místo trvalého Obec: Část obce:

Ulice: Č. p.4): Č. orient.: PSČ:

Cizinec - Obec: Část obce:

Ulice: Č. p.4): Č. orient.: PSČ:

Rodinný stav: Telefon: E-mail:

adresa pobytu:

Příjmení: Jméno¹⁾:

Rodné příjmení²⁾: Titul před jménem: za jménem:

Rodné číslo³⁾: Datum narození:

Místo trvalého Obec: Část obce:

Ulice: Č. p.4): Č. orient.: PSČ:

Cizinec - Obec: Část obce:

Ulice: Č. p.4): Č. orient.: PSČ:

Rodinný stav: Telefon: E-mail:

adresa pobytu:

Žádám o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se **osvojiteli / pěstouny / pěstouny na**

přechodnou dobu*), v souladu s příslušnými

ustanoveními zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

V případě osvojení, pokud krajský úřad nezprostředkuje osvojení do 3 let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení do evidence

žadatelů, **souhlasím – nesouhlasím***) s tím, aby tato žádost byla postoupena Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí za účelem

zařazení do evidence pro zprostředkování osvojení dětí z ciziny.

Žádám výlučně o osvojení z ciziny. Ano – Ne*)

pobytu:

pobytu:

2/2 13 01 01 301

Formuláře žádosti naleznete na internetové adrese <http://www.mpsv.cz>.

Formulář jsem převzal(a) z oficiálních webových stránek Ministerstva práce a sociálních věcí, nezměnil(a) jsem na něm žádné pevné

texty, pouze jsem pravdivě vyplnil(a) kolonky určené k vyplňování.

Souhlasím s účastí na odborné přípravě k přijetí dítěte do rodiny.

K žádosti prosím doložte:

• občan ČR - doklad o státním občanství

- cizinec – doklad o povolení k trvalému pobytu na území ČR nebo o nepřetržitém přechodném pobytu na území ČR po dobu nejméně 365 dnů podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území ČR
- občan ČR - opis z evidence Rejstříku trestů – vyžádá obecní úřad s rozšířenou působností
- cizinec - doklad obdobný opisu z evidence Rejstříku trestů vydaný ve státech, ve kterých se žadatel zdržoval nepřetržitě déle než 3 měsíce v době od dovršení patnáctého roku věku do podání žádosti – doloží žadatel
- zpráva o zdravotním stavu praktického lékaře předložena žadatelem
- dotazník obsahující další osobní údaje žadatele, údaje o ekonomických a sociálních poměrech, údaje o osobách žijících v domácnosti žadatele, představy o dítěti

Souhlasím s tím, že orgány sociálně právní ochrany dětí, podílející se na zařazení do evidence žadatelů a na zprostředkování náhradní

rodinné péče, jsou oprávněny zajišťovat další potřebné údaje zejména o tom, zda způsobem svého života budu zajišťovat pro dítě

vhodné rodinné prostředí, a dále jsou oprávněny kdykoliv zjišťovat, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci.

Dávám souhlas s uchováním a zpracováním osobních údajů a fotokopii osobních dokladů všemi orgány sociálně-právní ochrany,

které se budou podílet na zařazení do evidence žadatelů a na zprostředkování náhradní rodinné péče (v souladu se zákonem č. 101/2000

Sb. o ochraně osobních údajů, v platném znění a zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, v platném znění).

V dne **20**

V dne **20**

podpis žadatelky podpis žadatele

Příloha č. 2: Dohoda o výkonu pěstounské péče

Dohoda o výkonu pěstounské péče
Název organizace: Centrum pro dítě a rodinu LATUS

Právní forma: občanské sdružení

se sídlem Nýřanská 34, 323 26 Plzeň

IČ: 22767452

reg. MVČR 4.11.2011.pod č.j. VS/1-1/86 311/11-R

zast. Mgr. Janou Kocourkovou, místopředsedkyní sdružení

a dále klíčovým pracovníkem Centra pro dítě a rodinu LATUS doplnit jméno s
titulem pověřeným
k podpisu Dohody

(dále jen „poskytovatel“)

a

Jméno a příjmení:

Adresa:

Telefon:

E-mail:

(dále jen pěstouni)

uzavřeli dnešního dne, měsíce a roku

D O H O D U

o výkonu pěstounské péče podle § 47b odst. 4 a souvisejících ZSPOD a podle
občanského zákoníku
č. 40/1964 Sb., v platném znění

I. Důvody dohodu 1) Pěstounům na základě rozhodnutí Okresního souladu v doplnit
sp. zn. doplnit ze dne doplnit

byly svěřeny do pěstounské péče podle § 45a zákona o rodině/do předpěstounské
péče

nezletilé děti,

doplnit jméno a datum narození

doplnit jméno a datum narození

.....

2) Touto dohodou se upravují podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností pěstounů a práv

a povinností poskytovatele.

3) Přílohu dohody tvoří Vyhodnocení situace dítěte a Individuální plán ochrany dítěte (dále jen IPOD) svěřeného do pěstounské péče pěstounů, pokud byly Vyhodnocení a IPOD již

zpracovány. Pokud doposud zpracovány nebyly, nese za jejich vypracování zodpovědnost místně příslušný OSPOD dítěte.

4) IPOD je revidován minimálně 1x ročně ve spolupráci s místně příslušným OSPOD dítěte, a dále vždy dle potřeby vzhledem k situaci dítěte.

5) Přílohou dohody je také dokument Podávání připomínek a stížností.

II. Čas, místo a forma spolupráce

1) Čas: ve všední dny, 9-18 hodin, dále dle individuální dohody s klíčovým pracovníkem podle

potřeb dětí a pěstounů

2) Místo a forma spolupráce:

- Ambulantní: LATUS o.s. doplnit místo; zařízení, ve kterém bude zajištěna respitní či vzdělávací aktivita

- Terénní: doplnit místo, příp. jiné místo dle dohody obou stran

3) V případě dlouhodobé nepřítomnosti (více než 1 měsíc) klíčového pracovníka jsou pěstouni informováni o zastupujícím pracovníkovi včetně telefonického spojení na tohoto pracovníka.

III. Předmět spolupráce 1) Předmětem spolupráce rodiny s klíčovým pracovníkem je doprovázení zaměřené na oblasti: péče o dítě a rozvíjení vztahu s dítětem, zajištění bezpečného a láskyplného prostředí pro dítě, spolupráce s vlastní rodinou dítěte a dalšími subjekty, vzdělávání a sebereflexe v roli pěstouna.

2) V rámci pravidelných konzultací rodiny s klíčovým pracovníkem (min. 1x za 2 měsíce) proběhne reflexe výkonu pěstounské péče, sledování naplňování cílů stanovených v Individuálních plánech ochrany dětí, které byly svěřeny do pěstounské péče. Pokud dosud nebyl IPOD sestaven, je po dohodě s OSPOD předmětem spolupráce jeho vytvoření a následné plnění jeho cílů.

3) Výstupy z konzultací jsou zaznamenány formou zápisu, který je společným materiálem pěstounské rodiny a klíčového pracovníka – v zápisech jsou vždy stanoveny dílčí cíle pro obě strany, v rámci konzultací je sledováno jejich průběžné plnění. Neplnění těchto cílů může být důvodem pro ukončení spolupráce.

IV. Práva pěstounů

A. Pomoc při zajištění osobní péče o svěřené dítě

1) Poskytovatel se zavazuje pěstounům poskytnout podporu při zajištění osobní péče o děti,

a. po dobu, kdy bude pěstoun vychovávající děti sám, případně oba pěstouni zároveň uznáni za dočasně práce neschopné, nebo v případě ošetřování osoby blízké,

b. při narození vlastního dítěte,

c. při vyřizování nezbytných záležitostí (např. účast u soudu, vyšetření či lékařský zákrok, vyřízení dávek souvisejících s pěstounskou péčí), d. při úmrtí osoby blízké.

2) Podporou při zajištění osobní péče o děti dle odst. 1 je myšleno:

o pomoc se zmapováním dostupných zdrojů v širší rodině a komunitě,

o vytipování, oslovení vhodné osoby, která by mohla dočasně převzít péči o svěřené děti, a koordinace zajištění pomoci, o v krizové situaci dočasné zajištění péče o děti klíčovým pracovníkem (tato doba však nesmí přesáhnout 8 hodin).

o Náklady na stravování dětí či další vzniklé náklady hradí pěstoun z příspěvku na úhradu potřeb dítěte.

3) U vyřizování nezbytné záležitosti (dle odst.1, bod 3), jejíž datum je předem známo, je pěstoun povinen požádat o poskytnutí pomoci co nejdříve, kdy se o potřebě pomoci dozví, nejpozději však 14 dní před událostí, jinak právo na poskytnutí pomoci při zajištění péče o svěřené děti zaniká. Při posuzování nezbytnosti záležitosti, po kterou pěstouni potřebují zajistit péči o svěřené děti, spolu pěstouni a klíčový pracovník spolupracují.

4) Pomoc při zajištění osobní péče o svěřené děti podle odst. 1 může být výjimečně zajištěna z velmi vážných důvodů na straně pěstounů (např. úraz, vyžadující hospitalizaci delší 1 týdne apod.) formou dočasného umístění dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu nebo do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě dohody mezi rodiči dětí jako jejich zákonnými zástupci a pěstouny na přechodnou dobu nebo zařízením. Klíčový pracovník zajišťuje koordinaci při umístění dítěte mimo pěstounskou rodinu. Klíčový pracovník spolu s pěstouny je povinen děti dostatečně a pro ně srozumitelně poučit o umístění do pěstounské péče na přechodnou dobu, nebo do zařízení tak, aby umístění bylo pro děti co

nejméně stresující. Klíčový pracovník zajistí vlastní umístění dítěte v případě, že se jej žádný

z pěstounů nebude moci účastnit. Náklady spojené s umístěním dítěte do zařízení (pobyt, strava) nesou pěstouni. Pěstouni souhlasí s tím, že klíčový pracovník bezodkladně o umístění

a jeho důvodech vyrozumí místně příslušný OSPOD. Pěstouni současně berou na vědomí, že

pěstouni na přechodnou dobu nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc je povinno

přijetí ohlásit místně příslušný OSPOD.

B. Respítní péče

1) Pěstouni mají právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené děti starších 2 let v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce (dále též jen „dovolená“). Termíny vychází z možností poskytovatele a pěstouni jsou o nich informováni

s dostatečným předstihem, nejméně však jeden měsíc předem. Poskytovatel za účelem zajištění dovolené využívá tyto možnosti:

a. pro děti starší 6 let včetně

o realizuje týdenní pobyt pro děti,

o realizuje víkendové pobyty pro děti,

o realizuje jednodenní zážitková setkání pro děti,

o vytipovává a připravuje osoby vhodné pro zajištění respítní péče, koordinuje

seznámení pěstounské rodiny s osobou poskytující respítní péči tak, aby to pro dítě

bylo bezpečné a srozumitelné. b. pro děti od 2 do 5 let včetně

o realizuje oddělené programy v rámci víkendových pobytů pro pěstouny a děti

2) Nárok na dovolenou přísluší oběma pěstounům, ti však jsou povinni tuto dovolenou čerpat současně. Dovolená se poskytuje v rozsahu podle věty první bez ohledu na počet dětí, které mají pěstouni v péči.

3) Není-li o děti pečováno po celý kalendářní rok, vzniká pěstounům nárok na poměrnou část dovolené v rozsahu 1 dne za každý celý měsíc, po který o dítě nebo děti pečují.

4) Klíčový pracovník ve spolupráci s pěstouny s předstihem navrhne způsob, jak bude péče o děti po dobu čerpání dovolené zajištěna (vždy přiměřeně věku a potřebám dítěte). Pokud náklady na zajištění pobytu dítěte mimo rodinu v rámci dovolené pěstounů přesáhnou

možnosti zajistit tento pobyt z příspěvku na úhradu potřeb dítěte, bude hrazen formou spoluúčasti ze strany poskytovatele a pěstouna. Poskytovatel ve spolupráci s pěstounem bude využívat dostupné finanční zdroje nadací a nadačních fondů a poskytne pěstounům pomoc při podání žádosti o finanční příspěvek.

5) Nevyčerpaná dovolená se do dalšího roku nepřevádí.

C. Zprostředkování odborné pomoci

1) Pěstouni a/nebo svěřené děti nebo vlastní děti pěstounů mají právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za 6 měsíců.

2) Zprostředkováním odborné pomoci je myšleno vytipování a oslovení konkrétního odborníka v oblasti, ve které dítě či rodina odbornou pomoc potřebuje.

3) Poskytovatel může pěstounům nabídnout odbornou pomoc také v rámci vlastní činnosti: speciálně-pedagogické, etopedické a psychologické poradenství a psychoterapie. Rozsah a náklady na odbornou pomoc jsou individuálně stanoveny dle možností rodiny a poskytovatele.

V. Povinnosti pěstounů

A. Kontakt dětí v pěstounské péči s vlastní rodinou

1) Pěstouni jsou povinni podporovat svěřené dítě v kontaktu s vlastní rodinou, je-li takový kontakt v zájmu dítěte. Pokud kontakt nemůže probíhat, jsou povinni podporovat pozitivní identitu dítěte ve vztahu k jeho vlastní rodině.

2) Forma (osobní, telefonická, písemná), místo a četnost kontaktu vychází z Individuálního plánu ochrany dítěte.

3) Průběh kontaktu, pokud probíhá, je průběžně vyhodnocován klíčovým pracovníkem, pokud je u něj osobně přítomen.

4) Pěstouni se mohou obracet na klíčového pracovníka v případě jakýchkoliv problémů

spojených s kontakty dětí s vlastní rodinou.

B. Zvyšování znalostí a dovedností pěstouna

1) Pěstouni mají povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin za každých 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích počínaje podpisem dohody.

2) Nabídka vhodných vzdělávacích aktivit bude poskytovatelem ve spolupráci s pěstouny vytvořena nejpozději do čtyř kalendářních měsíců od podpisu dohody.

3) Obsah vzdělávacího plánu vychází z potřeb pěstounů, klíčový pracovník může pěstounům doporučit témata, ve kterých by se měli vzhledem ke specifickým potřebám svěřených dětí vzdělat.

4) Ve vzdělávacím plánu klíčový pracovník ve spolupráci s pěstouny určí, jakým způsobem bude zajištěna péče o svěřené děti po dobu vzdělávání pěstounů.

5) Vzdělávání podle odst. 1 je vždy plně hrazeno poskytovatelem.

6) Poskytovatel v rámci vlastní činnosti v závislosti na získaných finančních prostředcích zajišťuje vzdělávání pro pěstouny těmito formami:

o odpolední kluby,

o vzdělávací dny,

o víkendové pobyty pro náhradní rodiny.

7) Klíčový pracovník spolu s pěstouny zaznamená absolvované vzdělání do vzdělávacího plánu pěstounů.

VI. Dohled nad výkonem pěstounské péče

1) Klíčový pracovník je zodpovědný také za dohled nad výkonem pěstounské péče. V rámci pravidelných konzultací v rodině (viz bod III této dohody) hovoří o samotě také s dětmi

v pěstounské péči.

2) Klíčový pracovník může hovořit s dětmi i v neutrálním prostředí (škola, prostory poskytovatele, přirozené prostředí dítěte apod.).

3) Každých 6 měsíců zpracovává klíčový pracovník zprávu o průběhu výkonu pěstounské péče, kterou předá místně příslušnému OSPOD. S obsahem zprávy pěstouny předem seznámí.

4) Pěstouni jsou povinni sdělit klíčovému pracovníkovi všechny důležité skutečnosti spojené s výkonem pěstounské péče a umožnit mu vykonat předem ohlášenou návštěvu v domácnosti.

VII. Výpověď dohody

2) Pěstouni mohou vypovědět dohodu o výkonu pěstounské péče bez udání důvodu. Platnost dohody je ukončena ke dni doručení písemné výpovědi k rukám poskytovatele, nedohodnou-li se strany písemnou formou na pozdějším datu.

3) Poskytovatel může vypovědět dohodu

a. pro závažné nebo opakované porušování povinností, vyplývajících z této dohody, včetně přílohy

b. pro opakované maření sledování naplňování této dohody

4) Poskytovatel je povinen pěstouny písemně upozornit, dojde-li k jednání, jehož opakování by mohlo dát důvod k výpovědi

VIII. Ostatní ujednání

1) Poskytovatel je povinen vykonávat sociálně-právní ochranu v souladu s etickými standardy sociálních pracovníků a se standardy kvality sociálně-právní ochrany dětí.

2) Poskytovatel je povinen zachovávat mlčenlivost ve věcech souvisejících s výkonem sociálně-právní ochrany. Tato mlčenlivosti se však nevztahuje na orgány sociálně-právní ochrany dětí a

subjekty, které se podílejí na zajištění péče o svěřené děti. Nevztahuje se ani na případy, kdy právní předpisy stanoví oznamovací povinnost.

3) Poskytovatel je povinen podávat informace o spolupráci s rodinou OSPOD, kdykoliv si je tento orgán vyžádá, a to i bez souhlasu pěstounů. Stejně tak je poskytovatel povinen umožnit státním orgánům nahlédnout do dokumentace pěstounů. S těmito situacemi jsou pěstouni před podpisem dohody ústně obeznámeni.

4) Při výkonu sociálně-právní ochrany dětí budou dodržována vnitřní pravidla (metodické postupy) stanovená poskytovatelem. Tato pravidla podléhají kontrole, kterou realizuje inspekce sociálně-právní ochrany dětí.

IX. Účinnost dohody

Tato dohoda nabývá účinnosti ke dni oznámení souhlasu příslušného orgánu sociálně-právní ochrany s jejím uzavřením

V doplnit, dne doplnit 2013.

.....

.....

.....

klíčový pracovník LATUS o.s. pěstoun pěstoun

Příloha č. 3: Výzkumné otázky

1. Jaká vidíte pozitiva a negativa současné profesionální pěstounské péče?
2. Jak vnímají pěstouni zájem kolem sebe pro naplnění profese pěstounů?
3. Jaká je motivace pro pěstounskou péči?
4. Jaký je názor pěstounů na současné odměny, úhrady a odborná pomoc v pěstounské péči?
5. Jaká je reakce okolí na pěstouny samotné?
6. Jakým způsobem hovoří pěstouni s dítětem o jeho minulosti?
7. Jak pěstouni vnímají biologickou rodinu dítěte?
8. Jak pěstouni posuzují informovanost v systému NRP?